

Nr. 99, december 2006

MOLEN *Wereld*

Molens Rijnland

De Lakermolen in Warmond 2

Kaulille klaar!

Dit nummer bevat
uw acceptgiro
voor 2007

COLOFON

Redactie & administratie:

Moerdijkstraat 39 2751 BE Moerkapelle,
Tel./fax: +31 (0)79-5931303
E-mail adres: jsbakker@molenwereld.nl

Verschijsning:

Elf maal per jaar, als regel op de eerste woensdag van de maand. Gedurende de maanden juli en augustus verschijnt één gecombineerd nummer.

Uitgave:

De 'Molenwereld' is een uitgave van de Stichting Molenwereld
Benedenrijweg 521 2987 VA Ridderkerk
Tel.: 0180-411018

Uitgever:

chr. Sj. J. Veerman
Neptunushof 28 2931 XS Krimpen a/d Lek
Tel.: 0180-524509
E-mail adres: sjv@xs4all.nl

Redactie:

chr. J.S. Bakker
Moerdijkstraat 37 2751 BE Moerkapelle,
Tel/fax 079-5931303
E-mail adres: jsbakker@molenwereld.nl

chr. B.H.J. Mols

Provincialeweg Zuid 42, 4286 LM Almkerk,
Tel.: 06-50283248
E-mail adres: bart68@planet.nl

Advertenties:

J. Ottevanger
Molenviergang 2 2761 BK Zevenhuizen
Tel.: 0180-638180 / Fax: 0180-638179
E-mail adres: johan@bovenmolen.nl

Abonnementen:

Tel.: +31 (079)-5931303 (na 18.00 uur) / Fax: +31 (079)-5931303
Nederland (€ 47,50) per jaar (incl. 6% BTW).

Overige landen Europa (€ 65,-)
Andere landen prijs op aanvraag.

De abonnementsprijs dient bij vooruitbetaling te worden voldaan.
Abonnementen kunnen op ieder gewenst moment ingaan en worden automatisch verlengd tenzij een abonnement uiterlijk 1 december van het lopende abonnementsjaar schriftelijk wordt opgezegd.
De in het lopende abonnementsjaar (van januari t/m december) reeds verschenen nummers worden na ontvangst van het abonnementsgeld direct toegezonden, indien nog voorradig.

**Prijs losse nummers: in Nederland € 6,-;
overig Europa € 7,- (exclusief porto)**

Donateurs van de Stichting Molenwereld ontvangen het blad gratis bij een minimum-donatie van € 62,50.
Op schenkingen en legaten aan de Stichting Molenwereld is artikel 24 lid 4 van de Successiewet van toepassing.

Bankrelatie:

Voor Nederland: Postbank 4506935 / Rabobank 3750.30.867
Voor België: Postcheque 000-1746998-28

Kopij:

Zenden aan de redactie van de Molenwereld,
Moerdijkstraat 39, 2751 BE Moerkapelle.

Lay-out en Druk:

Vis Offset, Alphen aan den Rijn.

ISSN 1387-2974

© COPYRIGHT 2006 Stichting Molenwereld Moerkapelle.
Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

pagina

Molens Actueel	403
Zoeker	415
Grensmolens	416
't Betere werk	418
NVVM-molenmakers actief	419
Molens Rijnland	421
Papiermolen	425
De Lakermolen in Warmond 2 <i>J.S. Bakker</i>	427
Kaulille klaar! <i>Wim van Hoof / Nico Jurgens</i>	435
Inhoudsopgave 2006	439

Redactioneel

Hierbij ontvangt u het laatste nummer van de negende jaargang, om in de negens te blijven, no. 99. Het is een 'Rijnlandnummer'. Dat betekent dat het vanwege de aanwezigheid van het informatieblad van de Rijnlandse Molenstichting ook wordt toegezonden aan de relaties van de stichting. Daarin wordt dit maal de inwendige gedaantewisseling van een van de molens van de stichting uit de doeken gedaan, te weten de Weijpoortse molen tusen Bodegraven en Nieuwerbrug. De Hoop doet Leven bij Voorhout heeft een nieuwe houten roede gekregen; eeuwenoud ambachtelijk vakmanschap in de 21^e eeuw!
In het septembernummer stond een artikel over de Lakermolen bij Warmond. Daar kwamen reacties op binnen die hebben geleid tot een vervolgartikel dat in dit nummer is geplaatst en waarin meer aandacht wordt geschonken aan technische en constructieve kwesties. Dankzij het tekenwerk van Bas Koster krijgen wij ook een indruk hoe de molen er aan de buitenkant uit gezien heeft en hoe die 'klapwiekte'. Een paar kilometer over de grens bij Weert ligt het dorp Kaulille; een in meer dan een opzicht opmerkelijke molen. De restauratie ervan is recent voltooid. De architect Wim van Hoof en Nico Jurgens geven inzicht in de achtergrond ervan en de gehanteerde uitgangspunten.

JSB

Afsluitdatum van de kopij voor het januarinummer van *Molenwereld*:
8 december 2006.

Bij de omslag voorzijde: De Lakermolen op het eiland Lakerpolder voor de tweede maal dit jaar op de voorpagina, nu als 'normale molen', maar wel een met een opmerkelijk verleden (foto Joop Vendrig).

Bij de omslag achterzijde: Rijnland kent een paar kleine stenen watermolens zoals de molen van de Tuinder- of Kogjespolder. Deze in 1809 gebouwde molen is veel slanker dan de Lakermolen (foto J.L.J. Tersteeg).

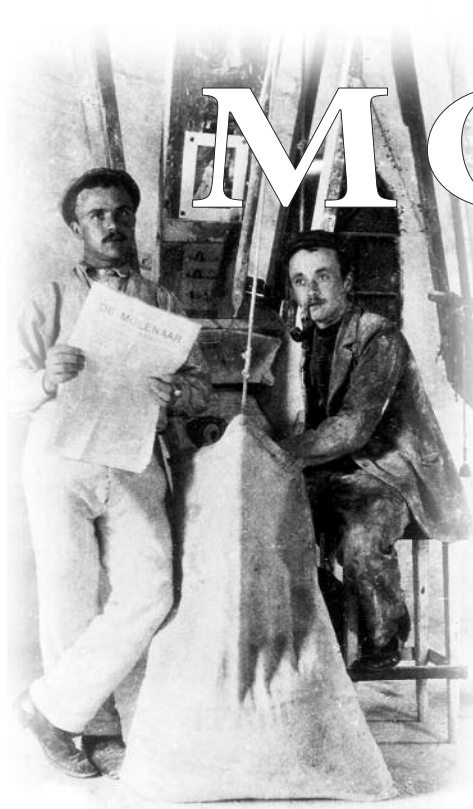
MOLENS ACTUEEL

Informatie voor deze rubriek:

Redactie Molenwereld, p/a B.H.J. Mols, Provincialeweg Zuid 42,
4286 LM Almkerk.

Tel.: 06-50283248

E-mail: bart68@planet.nl

In memoriam R. Lemminga

In de nacht van 23 op 24 oktober 2006 is R.P. (Roelof) Lemminga op 91-jarige leeftijd overleden. Lemminga was in leven onder andere molenaar op molen De Dellen in Nieuw-Scheemda en daar de oudste nog actieve molenaar in Groningen. Lemminga werd geboren als zoon van een houtzaag- en korenmolenaar, wiens molen aan het Winschoterdiep begin jaren vijftig moest worden

afgebroken. Roelof Lemminga ging nadien zelfstandig verder als korenmolenaar nadat hij in zijn jeugd gewerkt had op molen Edens te Winschoten en de molens te Norg. Uiteindelijk werd Lemminga door het wegvallen van het klantenbestand genoodzaakt ander werk te zoeken. Lemminga was verder bij de oprichting betrokken van de Molenwerkgroep Oost-Groningen en men kon in de regio steunen op zijn uitgebreide kennis en ervaring. Tot juni 2006 was hij op maandagavonden nog regelmatig op De Dellen aanwezig. Lemminga is in familiekring begraven op 27 oktober 2006.

Bij het overlijden van Jan Kelderman

Op 1 november overleed op bijna 85-jarige leeftijd in Heino Jan Hendrik Kelderman; in leven molenaar op De Vlijt achter de IJsseldijk in Marle. Hij was op 13 november 1921 ook in die plaats geboren. In zijn 'bedrijvige' tijd is de molen altijd door een Kelderman bemalen. Grootvader Jan Kelderman, eerder molenaarsknecht in Wijhe, was de eerste die de in 1887 gebouwde molen bemaalde, welke eerder als oliemolen in Leeuwarden stond. Aanvankelijk huurde hij de molen, maar werd er later de eigenaar van. Jan Kelderman sr. werd opgevolgd door zijn zoon Hermannus (ovl. 1964) die op zijn beurt werd opgevolgd door zijn zoon Jan die het werk en de liefde voor de molen met de papelepel kreeg ingegoten. Zo bouwde vader Harmannus in 1930 een grote speelmolen waarmee zoon Jan de eerste kneepjes van het molenaarsvak leerde. De molen bestaat nog steeds; na een intermezzo in Heino staat hij nu in Klaaswaal; het zou wel eens een van de oudste nog bestaande tuinmolens in Nederland kunnen zijn. Zoals veelal gebruikelijk in die tijd volgde Jan zijn vader in 1959 als zelfstandig molenaar op. Na de oorlog werd het voor de kleine ambachtelijke molenaar steeds moeilijker om het bedrijf vol te houden. Het waren evenwel gezondheidsredenen die hem in 1971 dwongen het molenaarsvak op te geven. Daarna werkte hij tot aan de VUT op een boekhoudkantoor. Dat betekende niet dat daarmee zijn liefde voor molens in het algemeen en zijn eigen

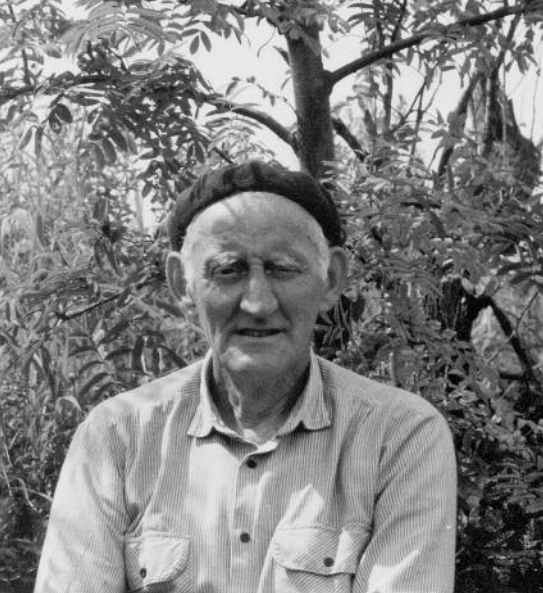

Jan Kelderman aan de kruilier van De Vlijt (foto jsb, 13 september 1997).

molen in het bijzonder ophield. In 1978 werd de zwaar vervallen en zonder wieken staande molen in Wijhe gerestaureerd. De gemeente stelde Jan Kelderman als molenaar aan. Zijn kennis en ervaring gaf hij op die manier door. Hij had, zeker als het om zijn eigen molen ging, een goed geheugen en kon daar boeiend over vertellen. De laatste jaren kreeg hij meer en meer met gezondheidsproblemen te kampen (Parkinson) en dat betekende het einde van zijn actief bezijn met molens. Zijn laatste officiële handeling verrichtte Jan op 23 september 2006 in Klaaswaal door het lichten van de vang van de verhuisde tuinmolen De Vlijt, welke vroeger in Marle stond en waar zijn molenaarsloopbaan 76 jaar eerder mee was begonnen. **jsb.**

Het echtpaar Lemminga tijdens de feestelijkheden bij De Dellen op 29 april 2005 (foto: H. Noot).

Gerrit Hoek; laatste beroepsmolenaar van de Kinderdijk (foto: N.N.).

Bij het overlijden van Gerrit Hoek

Op vrijdag 27 oktober 2006 overleed in de leeftijd van 92 jaar, Gerrit Hoek, molenaar/bewoner van de zevende molen van de Overwaard in Kinderdijk. Geboren op 7 september 1914 op de vijfde molen van de Nederwaard in Kinderdijk, als jongste uit een gezin van 13 kinderen (8 jongens en 5 meisjes). Gerrit heeft zijn moeder nooit gekend, zij verongelukte op maandagmiddag 27 maart 1916 toen zij een kind wilde grijpen dat door de draaiende wieken heen liep. Het mag duidelijk zijn dat dit gebeuren als een rode draad door het leven van Gerrit en zijn broers en zussen heeft gelopen. Gerrit is opgevoed door zijn oudste zus Maria, die ten tijde van het ongeluk 16 jaar oud was. Zijn jeugd heeft zich afgespeeld op de vijfde molen van de Nederwaard. In april 1940 werd Gerrit in navolging van zijn vader en vijf broers, beroepsmolenaar op de zevende molen van de Overwaard. Tijdens de oorlog werd Gerrit door de Duitse bezetter opgepakt wegens het tijdelijk onderdak verschaffen aan een Joodse medeburger en heeft hij ruim een half jaar doorgebracht in concentratiekamp Vught, waar hij lichamelijk is mishandeld en ook geestelijk de nodige klappen opliep. In 1944 trad Gerrit Hoek in het huwelijk met Grietje van Leeuwen en kregen ze één zoon en drie dochters. Toen de molens van de Overwaard in 1950 buiten gebruik gesteld werden, gebeurde dit op een allerminst plezierige manier (zie *Molenwereld* 1998-2) en werd er niets nagelaten door het toenmalig waterschap om de molenaars van hun molen weg te krijgen. Zo werd het viswater afgepakt, mochten er geen boten meer in het water bij de molen liggen en werden de groentetuinen bij de molens ingezaaid met graszaad. Ook werd er aan de molenaars fijntjes medegedeeld

Molen Edens na de ingreep (foto: H. Noot, 6 november 2006).

dat er geen onderhoud meer aan de woning/molen gepleegd zou worden, en was het voor een aantal molenaars reden om de pijp aan maarten te geven. Na overname van de molens van de Overwaard door de provincie Zuid-Holland en restauratie werd er in 1956 gestart met het organiseren van de Kinderdijkse molendagen. Gerrit werd 'vrijwillig molenaar' en zou dit ruim 40 jaar blijven en was eigenlijk zijn tijd ver vooruit. Alles bij elkaar is Gerrit Hoek meer dan vijftig jaar actief molenaar geweest en had hij, in mijn beleving, wel iets meer waardering voor zijn inzet mogen krijgen. Helaas bleef verder leed hem niet bespaard, want in 1991 overleed ten gevolge van ongeluk met een vrachtauto in Winterswijk, zijn kleinzoon Gert Hoek, 18 jaar oud, die enthousiast de opleiding voor vrijwillig molenaar volgde en vaak te vinden was op de zesde molen van de Overwaard en uiteraard

ook op de molen van zijn opa. Zoon Piet vertrok uiteindelijk via molen de Blokker in Alblasterdam, naar de Vlietmolen in Lexmond, die in november 1997 door een ellendige schoorsteenbrand afbrandde. In 2001 overleed Piet op vijftigjarige leeftijd ten gevolge van een ernstige ziekte en in 2003 zijn vrouw, maar dit heeft Gerrit Hoek niet meer bewust meegemaakt omdat zijn geestelijke gezondheid hem in de steek liet en hij in 1998 de zevende molen van de Overwaard moest verlaten. Met het overlijden van Gerrit Hoek is één van de laatste beroepsmolenaars van de Kinderdijk heengegaan. En na zijn overlijden hebben de acht molens van de Overwaard een indrukwekkende groet gebracht, almede de molens van polder Nieuw-Lekkerland, de Blokker en een vier-tal molens van de Nederwaard. Voor het molenaarsgeslacht Hoek is, met het overlijden van hun laatste beroepsmolenaar, ruim twee eeuwen beroepsmatig werken

De verhoging is duidelijk zichtbaar vanuit de molen (foto: H. Noot, 6 november 2006).

met de molen voltooid verleden tijd en is een tijdperk afgesloten. Gerrit is begraven vanuit de vijfde molen van de Nederwaard (de molen waar hij was geboren). Tijdens de rouwdienst is er troost en hoop geput uit psalm 139 'U zag mij toen ik nog geen vorm had en mijn dagen al waren vastgesteld, al geschreven in Uw boek, voor er één enkele dag was aangeboden'. **Arie Hoek.**

Snel begin eerste restauratiefase van De Hoop te Haren

Stichting Molen De Hoop Haren heeft haar doelstelling dat ze over alle financiële middelen wilde beschikken (*Molenwereld* 2006-10-323) aler de restauratie te starten, laten varen. Tegelijkertijd heeft de stichting aangekondigd met de eerste fase van het herstel aan te vangen, aangezien de eerste 100.000 euro ter beschikking staan. Aan overheidssubsidies is 70.000 euro ontvangen en van de gemeente Haren 20.000 euro; het restant is door particulieren en bedrijven bijeengebracht. In de tussentijd gaat de geldinzameling voor de volgende fases gewoon door. De stichting stelt zich ten doel voor 1 juli 2007 de benodigde middelen voor fase 2 en voor 1 juli 2008 voor fase 3 te vergaren. De vorm van de geldinzameling zal meer worden gestructureerd door aansluiting te vinden bij bestaande evenementen om zo ruimte te scheppen voor de opbouw van een ondersteunende organisatie.

Opvijzelen molen Edens te Winschoten afgerond

In oktober is het vijzelen van molen Edens te Winschoten afgerond nadat op 25 oktober met een snelheid van 10 centimeter per uur het 'hoogste punt' werd bereikt. Ondanks de slechte weersberichten ging de operatie toch door. Om in geval van nood de installatie op slot te doen was op de stelling een windmeter aangebracht, doch de operatie werd tot een goed einde gebracht. Aansluitend werden grote prefab-betonnen hoekkolommen aangevoerd en met de kraan van de vrachtauto recht op vlak bij de toekomstige plek geplaatst. Op 7 november zijn de bestaande hoekkolommen van de molen op maat gemaakt en is aannemer Blokzijl gestart met het op de juiste plek plaatsen van de aangevoerde betonnen blokken. Daarna zijn de aansluitingen met beton aan elkaar gemaakt. Na de uitharding wordt de molen een klein stukje "afgelaten" en worden het stalen corset, de palen en de jukken verwijderd en de ijzereenstanders afgebrand. Tegelijkertijd kan het metselen van de muren beginnen, gevolgd door het timmerwerk in de molen.

Nieuwe stichting zet zich in voor Amerikanen in Leeuwarden

De onlangs opgerichte Stichting tot behoud van de Amerikaanse windmolens heeft zich het lot van de Amerikanen ten zuiden van Leeuwarden aangetrokken.

Het gaat om de molens aan de Wergeasterdyk, de Hounsdyk en de Ayttdyk. Zo heeft de stichting de molen aan de Ayttdyk aangekocht om zorg te kunnen dragen voor restauratie en toekomstig onderhoud. In samenspraak met de gemeente en de RACM is een zorgvuldig restauratieplan ontwikkeld, waarvan de totale kosten zijn geraamd op 70.000 euro. Aangezien de stichting zelf geen middelen heeft is zij voor de restauratie afhankelijk van subsidies en externe middelen, waarvan de gemeente reeds 17.000 euro ter beschikking heeft gesteld.

Twaalf diploma's Gild Fryske Mounders

Het Gild Fryske Mounders heeft een aanzienlijk aantal molenaars in opleiding. Dit is mede te danken aan de in 2005 gehouden wervingsactie voor leerlingmolenaars. Vanaf april tot en met oktober 2006 zijn twaalf personen geslaagd voor het molenaarsexamen. Dit fraaie resultaat is voor het bestuur van het Gild Fryske Mounders de aanleiding geweest om op vrijdag 3 november 2006 een extra feestelijke najaarsvergadering te organiseren in het Dorpshuis De Trilker te Poppenwier. Oud-beroepsmolenaar Durk Posthumus sr. uit Huins was bereid om de diploma's uit te reiken. Hij was van 1947 tot 2000 molenaar op de poldermolen bij Huins. Posthumus en zijn vrouw zijn het laatste overgebleven molenaarsechtpaar in Friesland, dat tevens nog woont en leeft bij de molen zoals dat vroeger ging. Het molenaarsstokje zal zo letterlijk worden overgedragen aan de nieuwe generatie vrijwillig molenaars.

De diploma-uitreiking is ook een verheugende gebeurtenis voor het molenbehoud, dat voortdurend behoefte heeft aan een stroom nieuwe molenvrijwilligers. Zoals bekend is het molenbehoud gebaat bij een regionaal betrokken (molenaars)organisatie. Onze opleiding draagt door haar doelgerichte aanpak op positieve wijze bij aan het Friese molenbehoud.

Na een kort huishoudelijk gedeelte stond de najaarsvergadering geheel in het teken staan van de geslaagden. Tevens was er in de pauze en na afloop uitgebreid de mogelijkheid om respectievelijk andere molenmensen te ontmoeten en de geslaagden te feliciteren. **Gild Fryske Mounders.**

Restauratie Garstenmolen in volle gang

De restauratiewerkzaamheden aan de Garstenmolen zijn in oktober in volle gang (*Molenwereld* 2006-7-249). Zo is er door Verbij al veel werk verricht aan het verdiepen van de achterwaterloop en moet de vijzel uiteindelijk een meter langer worden. Ten behoeve van deze werkzaamheden is de hele waterloop 'droog-

De Garstenmolen drooggelegd (foto: D. Kenbeek, 17-10-2006).

gelegd', zodat je letterlijk en figuurlijk onder de molen door kan lopen. Van het voorste deel van de 'vloer' van de voorwaterloop zijn nieuwe betonpalen geheid ter vervanging van de oude die verrot waren. De molen zal verder voorzien worden van een nieuwe windpeluw en nieuwe spruiten, nieuwe roeden en een nieuw rietdek op de romp. Daarnaast worden de voeghouten verstevigd met glasfiberstaven en wordt aan één voeghout een nieuwe kop met epoxy aangegoten. Tenslotte zal de molen maalvaardig gemaakt worden.

Toch subsidie voor restauratie Sint Martinus te Didam

Eigenaar Laris Wonen en Diensten heeft met succes een bezwaarschrift ingediend naar aanleiding van de afwijzing begin 2006 van een subsidie voor restauratie van de Sint Martinus te Didam. Dit omdat het college van de toenmalige gemeente Didam het vertrouwen had gewekt dat men een subsidie zou verstrekken. De Commissie voor Bezwaarschriften verklaarde het bezwaar gegrond omdat gezien de unieke situatie geen sprake kon zijn van precedentwerking, hetgeen de reden was die leidde tot een negatief advies. Het College van B en W van de gemeente Montferland heeft een nieuw besluit moeten nemen hetgeen heeft geresul-

teerd in een bijdrage van 50.000 euro. Hiermee is een totaalbedrag beschikbaar van 270.000 euro (waarvan Laris 150.000 euro, de provincie 50.000 euro en het Rijk 20.000 euro betalen).

Levensader van De Middelste Molen te Loenen afgesneden

Het bestuur van Stichting De Middelste Molen te Loenen is niet te spreken over het feit dat het waterschap Veluwe heeft aangekondigd de Loenense beek af te takken. Dit heeft tot gevolg dat het toch al van weinig water voorziene rad, dat tot 1998 daadwerkelijk ten behoeve van de productie in gebruik was, in de toekomst volledig tot stilstand komt. De aftakking is volgens het waterschap noodzakelijk om zo de natuurlijke verbindingzone De Beekbergse Poort tussen de Veluwe en de IJssel van meer water te voorzien. De aftakking tussen de Loenense beek en de Zilvensebroekbeek moet tevens tot een verbetering voor de vissen leiden. Zonder de stichting te horen is het waterschap volgend op de aankondiging in oktober reeds gestart met de werkzaamheden. Reagerend op de grieven van de stichting heeft het waterschap toegezegd wel met de stichting, alsmede met andere benadeelde partijen, rond de tafel te willen gaan teneinde mogelijkheden te bekijken om de watertoevoer alsnog te verbeteren.

De Middelste Molen in Loenen bij Apeldoorn is al papiermolen uniek. Een waterloze watermolen kan toch niet? (foto P. Grund, augustus 1976).

Molen Sint Martinus in Didam (foto G. Barendse, 20 september 2005).

Wadenoijse poldermolen laat niet met zich slepen

Al enige tijd is er sprake van plannen de poldermolen te Wadenoijen te verplaatsen naar het nabijgelegen natuurgebied De Steendert (*Molenwereld* 2004-7-259). De verplaatsing ligt echter gevoelig en leidt tot tegenstellingen binnen de Tielse welstandcommissie. Begin november zijn daarin de pro's en contra's van het voorstel om de molen te demonteren en te herplaatsen besproken. Dat de uit 1888 daterende molen op zijn huidige plek naast de A15 en de Betuwelijn weinig toekomst heeft is een vaststaand feit. Stilstand is achteruitgang en in de mogelijk nieuwe omgeving kan de molen veel meer van toeristische en recreatieve waarde zijn. Dat er enkele bouwkundige details bij verplaatsing verloren zullen gaan is echter een knelpunt in de discussie en daarom vindt een deel van de commissie dat de molen op zijn huidige plek gehandhaafd moet blijven. De verdere behandeling is verdaagd tot begin december 2006.

De Wadenoijse watermolen (foto H. Noot, 28 mei 2005).

Biotooppluim uitgereikt aan de Gemeente Zutphen

Op 24 november 2006 is aan de Gemeente Zutphen de Biotooppluim van het Gilde van Vrijwillige Molenaars uitgereikt. De Gemeente Zutphen ontvangt een oorkonde als blijk van waardering voor de inzet tot verbetering van de molenbiotoop van molen Nooit Gedacht in Warnsveld, en als stimulans om op deze wijze door te gaan. De oorkonde is tijdens een gezellige bijeenkomst uitgereikt aan de betrokken wethouder, de heer van Oosten. Windmolens zijn immers altijd bakens in het landschap geweest. Van veraf kon men de molen al zien staan. Dit door hun hoogte en de openheid van de omgeving rond de molen. De molens waren tenslotte afhankelijk van hun vrije windvang. Nu molens tegenwoordig vrij weinig nog economisch actief zijn, zijn hoge bebouwingen en beplantingen de molens dicht genaderd. Maar voor het behoud van onze molens is het erg belangrijk dat ze kunnen blijven draaien, zonder dat ze last ondervinden van storingen in de windstroom. Daarnaast hoort een molen gewoon van alle kanten zichtbaar te zijn. Daarom zetten heel veel molenaars en molenorganisaties zich in om de molenbiotoop, zoals we de omgeving van een molen noemen, te behouden en te verbeteren. Omdat op dit gebied nog steeds erg veel werk is te verrichten, juichen we elke positieve bijdrage toe. Om dit soort initiatieven te stimuleren heeft het Gilde van Vrijwillige Molenaars in 1995 besloten om jaarlijks personen of instellingen, die zich op een

Molen Nooit Gedacht in Warnsveld
(foto jsb, 22 juli 1997).

tevens vast dat het een eerste succes is op basis van veel onderhandelingen en 'papiermolens' en dat voor volledig herstel, inclusief binnenwerk, aanvullend nog circa 240.000 euro benodigd is.

Fundering ondermolen Oud- en Nieuw-Wateringseveld vernietigd

De schepradgang die de in 1847 drooggemaakte Oud- en Nieuw- Wateringseveldpolder bemaalde was het eindpunt van een eeuwenoude en succesvolle droogmakingspraktijk: de laatste droogmakerij die op die manier met schepradmolens werd drooggemaakt. De molens hielden het niet zo vreselijk lang uit. Nadat de bovenmolen op 13 september 1887 afbrandde werd overgegaan tot de stichting van een stoomgemaal. De twee overgebleven molens werden voor sloop aangeboden en kwamen respectievelijk terecht in Deurne-Zeilberg en in Elspeet, waar beide molens nog staan. De geschiedenis van de polder en de lotgevallen van de molens zijn uitvoerig beschreven in *Molenwereld* 1999-11, 12 en 2000-1 naar aanleiding van het uitslopen van de fundering van de middelmolen in oktober 1999. De serie van drie artikelen sloot af met: *'Het is jammer, dat er geen betere oplossing is gevonden om de totale fundering van een der laatst gebouwde schepradmolens van Nederland, restant van de laatst gebouwde molengang, in zijn totaliteit te bewaren en of zichtbaar te maken en te houden. Hopelijk weet men voor de fundering van molen 3 een beter lot te bedenken en daarnaar te handelen. Verantwoord*

Restant van de fundering van de ondermolen van de Oud- en Nieuw-Wateringseveldpolder, kort voor de totale sloop (foto E.G.M. Esselink, november 2006).

Het aanbrengen van een nieuwe penbalk in de molen van De Marsch in Lienden (foto A. Nibbelink).

bijzondere manier hebben ingezet voor de verbetering van de molenbiotoop en de beleevingswaarde van molens, in het zonnetje te zetten. Dit jaar is dat onder andere de Gemeente Zutphen. Zij heeft zich de afgelopen jaren ingezet om de beplanting rond molen Nooit Gedacht in Warnsveld beter af te stemmen op de molenbiotoop en de historische omgeving. Er zijn in 3 fases 72 bomen gekapt en daarvoor zijn 111 bomen/struiken herplant. Voor deze herplant zijn voornamelijk oude apperassen en mispels gebruikt, die worden niet zo hoog. Daardoor heeft de molen een vrije windvang, nu en in de toekomst en wordt er ook recht gedaan aan de historische omgeving.

Expositie Molenrijkdom in de Alblasserwaard c.a. geopend

Op 25 november 2006 is in Zevenhuizen de expositie Molenrijkdom in de Alblasserwaard c.a. geopend. De opening is verricht door de heer C. Bakker, voorzitter van de Stichting tot Instandhouding van Molens in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden. Het gebied van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden heeft nog relatief veel molens. Natuurlijk denken we in dit verband het molencolplex Kinderdijk met zijn negentien molens, maar ook aan het bijzondere waterstaatkundige complex Streefkerk en aan molens zoals de Jonge Sophia in Groot-Ammers. Dan zijn er nog de vele verdwenen polder-, koren- en industriemolens. De resterende molens zijn in goede handen. Maar liefst 24 stuks zijn eigendom van de dit jaar jubilerende Stichting tot

instandhouding van molens in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden, de SIMAV. De Stichting Verzameling Ons Molenverleden heeft vanwege het vijftigjarige jubileum van de SIMAV besloten een expositie over de molenrijkdom in dit deel van Zuid-Holland te houden. Niet alleen de bestaande molens krijgen aandacht, ook wordt aandacht besteed aan verdwenen wiekendragers. De tentoonstelling wordt gehouden in Historisch Centrum Ons Molen Verleden, Tweemanspolder 15 te Zevenhuizen en zal tot medio 2007 te bezichtigen zijn. Openingstijden: op de laatste zaterdag van de maand van 13.30 uur tot 16.00 uur en op de tweede dinsdag van elk kwartaal van 19.00 tot 21.00 uur. In december is de opening niet op de laatste zaterdag, maar op zaterdag 16 december.

Begin van herstel voor De Arkduif te Bodegraven

Begin november is een bedrag van 120.000 euro subsidie beschikbaar gesteld door de provincie Zuid-Holland (92.000 euro) en de RACM (30.000 euro) voor het herstel van De Arkduif te Bodegraven (*Molenwereld* 2005-10-308). Samen met het uit eigen middelen beschikbare bedrag van 20.000 euro is een bedrag van 140.000 euro in totaal voor handen. Het meest in het oog lopende resultaat is een draaiende molen. Dus geeft voorzitter Hakkenberg van de Stichting De Arkduif aan eerst het exterieur van de molen onder handen te laten nemen. Zodoende kan de stellingmolen zo snel mogelijk weer draaien. Hakkenberg stelt

omspringen met het verleden is helaas maar al te vaak een kwestie van lippen-dienst.' Helaas is er geen beter lot bedacht voor de fundering van deze ondermolen. Bij graafwerkzaamheden bleek deze ook nog aanwezig, zij het slechts gedeeltelijk. Ook bij deze molen koos men voor totale verwijdering van de fundering, welke op maandag 13 november plaatsvond. **jsb.**

Onderhoudswerk aan de molens van de Kinderdijk

In oktober zijn weer diverse werkzaamheden aan de molens te Kinderdijk uitgevoerd. Zo is de Hoge molen van de polder Nieuw-Lekkerland geheel geschilderd en zijn een aantal rollenwagens gerepareerd. Van de Kleine molen van dezelfde polder is het kruiad vervangen. Bij molen 4 van de Nederwaard is de korte spruit vernieuwd en bij molen 1 van de Nederwaard zijn de werkzaamheden aan de waterlopen nagenoeg afgerond. Bij molen 5 van de Nederwaard is gestart met het vervangen van een viertal kuipstukken en de vernieuwing van alle kuipneuten, alsmede het oprichten van nieuwe beschoeiing langs de voorwaterloop. In voorbereiding is een onderhoudsbeurt van molen 2 van de Nederwaard (de bezoekersmolen), waarvan onder meer de lagers onder de wateras worden vervangen, het hekwerk wordt nagelopen en de kuipneuten worden vernieuwd. **Arie Hoek.**

Nieuwe spil Oude Molen te Colijnsplaat

Op 9 november 2006 is de koningsspil van De Oude Molen te Colijnsplaat vervangen. De werkzaamheden zijn uitgevoerd door molenmakerij Joh. Hoefkens uit Middelburg. De molenmaker heeft de oude koningsspil in stukken gezaagd en vervolgens verwijderd. Om de nieuwe koningsspil vervolgens te plaatsen is in de kap een gat gezaagd. Het naar binnen takelen van de nieuwe spil is vervolgens met een grote kraan uitgevoerd. De vervanging vindt plaats in het kader van regulier onderhoud van de molen en de werkzaamheden zijn uitgevoerd in opdracht van de gemeente Noord-Beveland. In het voorjaar van 2007 zal de lange spruit eveneens worden vervangen.

Gemeente Boekel ontspoord?

Tijdens de begrotingsvergadering van de gemeente Boekel op 9 november 2006 heeft Gemeenschapsbelang Venhorst zich sterk gemaakt voor de standerdmolen doch trok haar voorstel om volksraadpleging in, in afwachting van een collegevoorstel dat op 13 november zou worden gepresenteerd. Het College van B en W wil de standerdmolen 'mobiel

verplaatsbaar' maken. Omliggende bebouwing maakt het draaien onmogelijk en al tientallen jaren worstelen alle betrokken partijen met de vraag: verplaatsen of laten staan (*Molenwereld* 2006-11-370/371; een uitvoerige behandeling van de kwestie in *De Molenaar* 1990-14, 15, 16). Men denkt bij monde van wethouder Ketelaars nu een tussenoplossing gevonden te hebben, namelijk het tijdelijk verplaatsen om de molen te laten draaien. De molen moet hiertoe op wielen komen, waarmee de molen over een rails van 13 meter verplaatst kan worden. Zo blijft de molen in ruststand op zijn huidige plek, waardoor deze het bestaande straatbeeld niet verstoort. Wanneer de molen draait kan dit tijdelijk op een andere stek en zo hoeven geen procedures met omwonenden te worden gevoerd. Het dient gezegd dat het college inventiviteit niet ontzegd mag worden, maar de realiteitswaarde van dit nieuwe reddingsplan voor de draaiende molen is gering.

Expositie molens in Noordbrabants Museum

Een van de belangrijke manifestaties tijdens het themajaar 'Jaar van de Molens' is de grote tentoonstelling *Molens*. De tentoonstelling biedt voor het eerst een overzicht van uitbeelding van de molen in de Nederlandse kunst van de voorbije vier eeuwen. Het kunsthistorische deel van de tentoonstelling zal achtereenvolgens te zien zijn in het Noordbrabants Museum in 's-Hertogenbosch, het Bredius Museum in Den Haag en het Drents Museum in Assen. In het Noord-

De omstreden molen van Boekel. De wieden komen tot aan de perceelsgrens. Bij de aankoop van de molen door de gemeente is het molenperceel zo klein mogelijk gehouden, omdat men dacht dat de molen toch nooit meer zou draaien en de wieden buiten de grond van de burens kon blijven. (foto jsb, 11 april 1990).

Op de plaats van de Noordmolen van de Noordkethelpolder bij Overschie is een nieuw huis gebouwd (zie *Molenwereld* 2005-11). De achtkante vorm en de 'waterloop' moeten de herinnering aan de molen levend houden. (foto E.G.M. Esselink, november 2006).

De molen van Eerde zoals hij er na afloop van de oorlogshandelingen bij stond (tekening molenaar Bernard van Dam).

brabants Museum zal naast het kunsthistorisch verhaal ook de geschiedenis van de molens in Nederland verteld worden. Aan de hand van objecten en molenmodellen en met behulp van filmbeelden wordt ingegaan op het werken en leven op de molen en wordt stilgestaan bij de toekomst van de windenergie. Het tentoonstellingsgedeelte 'Leven van de Wind' vertelt aan de hand van eeuwenoude modellen, ontwerpen, schilderijen en uiteenlopende gebruiksvoorwerpen en met behulp van moderne technieken de geschiedenis van de Nederlandse molen, vanaf 1407 tot op de dag van vandaag. In de loop der eeuwen zijn tal van kunstenaars geïnspireerd geraakt door wind- en watermolens. Beroemde meesters uit de Gouden Eeuw, onder wie Rembrandt (zelf een zoon van een molenaar), hebben molens geschilderd en getekend. Zij brachten het moderne Nederland van hun tijd in beeld, met de molen als een cultureel kenmerk. In de tijd van de Romantiek werden molens meer dan ooit gezien als een oer-Hollands fenomeen, als iets om trots op te zijn. In deze jaren van industrialisering en modernisering voorzagen de kunstenaars de teloorgang van oude tradities, van het ambacht van de molenaar en van de molen zelf. In hun schilderijen willen zij dat pittoreske verleden vasthouden. In Noord-Brabant staan 127 wind- en watermolens, verspreid over de hele provincie. In 's-Hertogenbosch hebben enkele tientallen molens gestaan. Die zijn allemaal verdwenen. Een door de Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch samengestelde reconstructie laat in de tentoonstelling zien waar de molens in en rond de stad gestaan hebben.

Tellers retour naar Brabantse molens

Onlangs maakte de Monumentenwacht de tellerstanden bekend van de draaipremieregeling 2005, het laatste jaar waarin de omwentelingen de hoogte van

de bijdrage bepalen. In totaal werden in 2005 25.815.719 omwentelingen geregistreerd, goed voor uitkering van een totaalbedrag van 74.151 euro. Met de beëindiging van de draaipremieregeling werd in het voorjaar bij alle molens de teller verwijderd. In november 2006 heeft de Monumentenwacht Noord-Brabant in overleg met de provincie besloten om aan alle geïnteresseerde molenaars de teller om niet terug te geven. Om aan de aanhoudende stroom van verzoeken richting de Monumentenwacht tegemoet te komen is ze tot het inzicht gekomen dat er een grote behoefte is onder molenaars toch de omwentelingen te

kunnen blijven registreren. De overdracht van de teller geschiedt onder voorwaarde dat onderhoud en eventuele reparaties van de teller voor rekening van de molenaar/eigenaar komt.

Liberty Park en Museumpark Bevrijdende Vleugels steunen de St. Antonius molen

Stem op de St. Antonius molen. Die speciale oproep doen de gerenommeerde oorlogsmusea Liberty Park en Museumpark Bevrijdende Vleugels. De twee musea steunen daarmee de St.

De molen van Huijbergen in 1976 (foto J.A. van Krimpen).

Antonius molen uit Eerde in de televisiestrijd voor monumenten die 18 november in het AVRO-programma BankGiro Loterij Restauratie losbarstte. Bij dit programma bepaalt de stem van de kijker welk restauratieproject doorgaat naar de finale op 23 december (*Molenwereld* 2006-10-371). De winnaar krijgt maximaal 1 miljoen Euro. Daarmee kan de Stichting Eerdse Molen haar restauratieproject uitvoeren. Dat bestaat uit het in oude luister herstellen van de molen met daarin een bijzonder educatief centrum over de oorlogsgeschiedenis en de rol die molens in de oorlog gespeeld hebben. Liberty Park en Museumpark Bevrijdende Vleugels steken de helpende hand uit naar dit monument vanwege de bijzondere oorlogsgeschiedenis en daarmee het internationale belang van deze molen. De beltkoren molen uit het Brabantse Eerde is naast een monument met unieke kenmerken voor een molen ook een levende herinnering aan de zware gevechten in de Tweede Wereldoorlog tijdens Operatie Market Garden, die de bevrijding van Zuid-Nederland inluidde. Op 17 september 1944 landden de eerste parachutisten bij deze molen, waardoor Eerde het eerste bevrijde dorp werd in deze operatie, ook al was dat maar van korte duur. Tijdens de bittere gevechten is de molen zes maal van partij gewisseld en ten slotte gedeeltelijk ten onder gegaan. Vele persoonlijke drama's hebben zich in en rondom deze molen afgespeeld. Eric van den Dungen, directeur Liberty Park, Overloon: -Oorlog hoort in een museum, maar dit is een levend monument op de plaats waar operatie Market Garden is begonnen en waar jong en oud elkaar ontmoeten; de jeugd en de veteranen. Ton Kramer, woordvoerder Museumpark Bevrijdende Vleugels, Best: -De bevrijding van Zuid-Nederland werd ingeluid met operatie Market Garden, het centrale thema van ons museum. De eerste bevrijders daalden aan parachutes neer naast de molen in Eerde, nog steeds een belangrijke plaats waar wij gezamenlijk onze vrijheid vieren.' De molen in Eerde verbindt als geen ander regionale historie, wereldgeschiedenis en ecologisch ambachtelijk verleden. Voor meer informatie: www.eerdsemolen.nl.

Johanna te Huijbergen middelpunt herstructurering locatie

De Stichting Dag- en Woonvoorziening (SDW) wil bij molen Johanna te Huijbergen een werk- en dagbestedingsproject starten voor haar cliënten. Het project bestaat onder andere uit het oprichten van een bouwlaag hoge kleinschalige wooneenheden, waarin naar schatting tien personen zich kunnen vestigen. Op het terrein rond de molen zou vervolgens een minicamping, boerderij, een kruidentuin of een theeschenkerij kunnen worden ingericht. Aangezien het

De standerdmolen van Moergestel (foto jsb, 1 mei 1999).

gebied rond de molen is aangewezen als herstructureringslocatie, waarbinnen de nieuwe invulling de leefbaarheid en het maatschappelijk rendement moet vergroten acht het SDW het project kansrijk. In de aanloop naar de herinrichting heeft de gemeente het pand naast de molen aangekocht, om vervolgens de bijbehorende opstallen te slopen en te zijner tijd het perceel op te laten schonen na een nog uit te voeren milieuonderzoek.

Johanna te Huijbergen voorzien van nieuwe roeden

Op 16 november is molen Johanna te Huijbergen voorzien van nieuwe roeden (*Molenwereld* 2006-6-200), nadat eerder op 13 november de oude roeden zijn uitgenomen. Door het slechte weer op 13 november is besloten de nieuwe reeds gedeeltelijk opgehekte roeden nog niet te steken. Overigens ondervond men op 16 november eveneens veel hinder van windvlagen. De gemeente heeft preven-

tief onderhoud gepleegd; ondanks dat slechts een roede er erg slecht aan toe was, zijn gelijk beide roeden vervangen. Met de restauratie is een bedrag van circa 45.000 euro gemoeid en de werkzaamheden zijn uitgevoerd door Molenbouw de Jongh uit Veldhoven.

Nog een Brabantse standerdmolen aan de wandel

Nadat eerder Heemkundekring De Kleine Meijerij en de RACM akkoord zijn gegaan met verplaatsing van de standerdmolen te Moergestel, geeft ook de Oisterwijkse Monumentencommissie zijn goedkeuring. Om woningbouw mogelijk te maken moet de molen zo'n 30 meter opschuiven in de richting van de nabijgelegen rotonde. Ter plaatse zal de molen op een licht verhoogde kunstmatige terp komen te staan, waarvan de hoogte nog bepaald moet worden. De RACM geeft in haar advies een hoogte op van zes meter terwijl de gemeente en heemkundekring vier meter voorstaan. De hoogte van de

De officiële ingebruikstelling van De Eendracht te Sebaldeburen. Onder toezien van molenaar H. Berends ligt de directeur van De Hollandsche Molen, de heer L. Endedijk de vang (foto: H. Berends, 10 november 2006).

molenterp bepaalt nadien de maximaal toelaatbare hoogte van de woningbouw op de plek waar de molen gestaan heeft. Na verplaatsing geeft de gemeente gelijktijdig opdracht de molen te restaureren, die vanwege een breuk in de as al jaren stilstaat.

Nieuwe molenkaarten Van Steenbergen

De heer H. van Steenbergen uit Raamsdonksveer heeft weer enige molenkaarten uitgegeven. Deze keer van:

- de Emma in Nieuwkuyk (reproductie van een oude ansichtkaart uit 1905);
- idem (huidige situatie)
- De Swaen in Nieuw-Beijerland;
- de Gerarda in Heijen;
- De Reus in Gennip.

De kaarten kosten 0,50 euro per stuk, te vermeerderen met portokosten (0,39 euro bij maximaal vijf stuks).

Ze zijn te bestellen door het bedrag over te maken op Postbankrekening 747404 van H. van Steenbergen, Kardeel 133, 4741 LR Raamsdonksveer onder vermelding van het gewenste (en bij overschrijving via een bankrekening het adres vermelden). Voor nadere informatie: tel. 0162-516602.

In 't kort

- Op 10 november 2006 is na een grondige restauratie de tweede schroef van De Eendracht te **Sebaldeburen** in gebruik gesteld.
- De bouw van een nieuw cultuurhuis in **Winschoten** zou mogelijk opnieuw gevolgen kunnen hebben voor de onlangs met 3 meter verhoogde molen Edens.
- Op 30 oktober 2006 zijn de roeden van De Bolwerkmolen in **Deventer** gestoken.
- De drie maanden geleden gerestoreerde Amerikaan van Stokebrandsweerd te **Zutphen** heeft door weersinvloeden averij opgelopen.
- Na een grondige restauratie is molen Schoonoord te **Alverna** op 29 oktober 2006 opnieuw heropend.
- Mede ten behoeve van restauratie van De Huisman te **Zaandam** is de mosterdproductie verhuisd naar Wormerveer.
- Op 18 oktober 2006 heeft Provinciale Staten van Zuid-Holland ingestemd met het zogeheten Deltaplan Molens voor onderhoud en restauratie van de molens

Het steken van de nieuwe roeden in de Bolwerkmolen te Deventer (foto A. Nibbelink).

in die provincie. Hierin wordt extra geld beschikbaar gesteld voor onderhoud en restauratie.

- Op 30 oktober is aan molenmakerij De Gelder opdracht verstrekt om De Jonge Sophia in **Groot-Ammers** maalvaardig te maken. De molen krijgt een koppel 16er blauwe stenen, waarvan een steen afkomstig is van de voormalige korenmolen Het Hert in Rhoon.

- Op 6 november 2006 is een start gemaakt met het aangepaste opknappplan van de bolwerken te **Middelburg**;

Het pad naar De Zuidhollandse Molen moet buitenom worden aangelegd (foto: J. Straver).

gestart is met de plantsoenen en bomen rond de molens.

- Vooruitlopend op de restauratie van de molen te **Hank** is aannemer Ekelschot uit Woerden eind oktober 2006 begonnen met het aanleggen van een pad naar de molen.

- Aangezien de overdracht van molen Fleur te **Zevenbergen** tot drie maal toe niet gepasseerd is, staat de molen feitelijk nog steeds te koop en is de molen nog in het bezit van W. Toonders.

- De gemeente Heythuysen wil laten onderzoeken of het haalbaar is om met de Grathemer molen te **Grathem** groene stroom op te wekken, nadat molenaar L. Gielen op 1 januari 2007 zijn werkzaamheden neer heeft gelegd.

Molenkalender 2007

25 november 2006 t/m medio 2007: Expositie 'Molenrijkdom in de Alblasserwaard c.a. in Historisch Centrum Ons Molen Verleden te Zevenhuizen.

27 januari 2007 t/m 28 mei 2007: Expositie 'Molens' Noordbrabants Museum te 's-Hertogenbosch.

7 maart 2007: Friese Molenaarsdag 2007.

Uit 't kijkgat

RIJKSMONUMENT

Wethouders komen, gaan en... komen. Recent heeft onze gemeente een nieuwe wethouder gekregen. Nee, ik noem geen namen en al helemaal geen politieke kleur. Daar gaat het ook niet om. Maar het gaat wel om mijn molen. Die drie ton, weet u nog wel. Dus was het weer tijd om naar het gemeentehuis te gaan en de nood van mijn molen te bespreken met de nieuwe gezagsdrager. De ontvangst was als vanouds, vriendelijk, belangstellend en, niet te vergeten, veel complimenten voor mijn molen. 'Het begint goed', dacht ik, maar dat heb ik al meer gedacht. Ik was er per slot niet voor het eerst.

Ik schraapte mijn keel en begon mijn zegje te doen, de problematiek van mijn molen in schrille kleuren afschilderend met trefwoorden als 'verrotting', 'verval', 'instorting' enz. Zoeken naar woorden hoefde ik niet, want het was niet voor het eerst en bovendien was ik door alle ellende goed ingevoerd in de materie.

De wethouder vatte mijn verhaal bondig en treffend samen. 'Het is u dus om geld te doen'. Dat was goed bekeken, de boodschap had zijn doel bereikt.

'Vanzelfsprekend gun ik u dat geld van harte'. Ik knikte dankbaar. 'Maar', zo zei de wethouder, 'weet u wat rijksmonument betekent?' Ik keek hem vragend aan. 'Dat betekent **monument van het rijk**.' Dat was nog eens logica! 'Het rijk moet maar voor zijn eigen monumenten zorgen. Dat is voor ons als gemeente geen taak. Ik moet u dus helaas teleurstellen'. Verbijsterd keek ik hem aan en ik begon een heel verhaal af te steken dat de molen toch maar mooi in deze gemeente stond, hier zijn wortels in de geschiedenis en de samenleving had, hier beeldbepalend was en voor alles

voor de plaatselijke bevolking het genot opleverde. 'Dat mag allemaal waar zijn, maar het is en blijft een monument van het **rijk**. Heeft u het niet begrepen? En of! Ik begon de wethouder uit te leggen dat in de tijd toen je je fiets nog niet op slot hoefde te zetten en de deur open kon laten er een systeem was waar rijk, provincie, gemeente en eigenaar elk een deel van de restauratiekosten droegen. Dat was voor iedereen te doen. Toen moesten zo nodig de lagere overheden de kans krijgen om een eigen beleid te ontwikkelen. Die vertaalden dat soms in niets doen. Dat is per slot ook een vorm van beleid. 'Het oude systeem liep vast op geldgebrek en nu hebben we een op papier prachtig systeem en waar loopt dat op vast? Geldgebrek! Bovendien een systeem waarvan je als eigenaar ook niet vrolijk wordt om over de rest maar te zwijgen... Wat hebben we dan gewonnen?' De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat de zorg voor de molen in de ene provincie of gemeente de andere niet is.

Toen ging het licht bij mij op! De molen op wielen, dat was het ei van Columbus! Dan laat ik gewoon de molen naar een andere gemeente brengen, waar men wel de aanwezigheid van zo'n prachtige molen als de mijne wil honoreren. Het schijnt te kunnen. Ik ben er zelfs wel eens een tegengekomen. Omdat mijn molen een rijksmonument is kan dat nooit een probleem zijn. Zowel in Retranchement als in Roodeschool is en blijft mijn molen een rijksmonument, want hij blijft binnen het rijk! Zelfs de Antillen zouden kunnen. Dat was het! Verbijsterd keek de wethouder mij aan. 'Dolgedraaid', mompelde hij. Dat zou je wel worden ook.

Balie Kuiver

Marc Crins Molenzeilen

- ☞ Nieuwe molenzeilen
- ☞ Reparatie oude zeilen
- ☞ Bilkussens (in zeildoek)
- ☞ Lui-matten

Vraag vrijblijvend een offerte aan!

Paardebloemstraat 28 -- 5953 GV Reuver
tel: +31 (0)77-474 8033 - fax: +31 (0)77-474 8034 - gsm: +31 (0)6-20949805
internet: www.molenzijde.com

België

Antwerpen

Hoognodige restauratie Grobbendonkse molen blijft uit

De watermolen van Grobbendonk, ongeveer 40 km ten zuidwesten van Eindhoven is dankzij molenaar Frans van Hool nog volop in bedrijf, een der weinige met een waterrad waar dit van gezegd kan worden. De molen is prachtig gelegen bij de samenvloeiing van de Kleine Nete en de Aa. De geschiedenis van de molen is ronduit indrukwekkend. In de 11^e eeuw zou hier al een watermolen hebben gelegen. Natuurlijk is de molen meerdere malen verbouwd en herbouwd, maar de gebouwen, vooral de linkermolen lijkt vele eeuwen in de tijd terug te voeren.

Met name het casco van de molen is hoognodig aan restauratie toe. Een restauratiedossier is reeds jaren geleden opgesteld, maar de uitvoering laat op zich wachten. Die zit vast op de eigendomsverhoudingen. Frans van Hool is geen eigenaar, maar erfpachter. Eigenaar was de graaf d'Ursel die enkele jaren geleden overleed. Sindsdien is de restauratie van de molen in het slop geraakt en het wachten is nu op de bewilging van de erfgenamen. Het is te hopen dat het snel tot een oplossing komt zodat deze bijzondere molen ongestoord tot in lengte van dagen in bedrijf kan blijven.

De Oostmolen wordt van het torenkot gelicht. Niet alleen de (doorboorde) standaard is goed zichtbaar, maar ook de spil die zorgt voor de aandrijving van het oliewerk in het torenkot (foto Benoît Delaere, 7 november 2006).

De dubbele watermolen van Grobbendonk (foto John Verpaalen 1989).

West-Vlaanderen

Restauratie Oostmolen Gistel begonnen

De Oostmolen in Gistel is een koren- en oliemolen en die combinatie maakt hem uniek, zeker in een standaardmolen. De molen was gebouwd als een gewone standaardkorenmolen op teerlingen, maar werd in 1841 verbouwd tot torenkotmolen om in het 'kot in de toren' een olielagerij in te kunnen richten. In 1907 kocht Alfred Ronse, de vader van het Vlaamse molen-

behoud de molen om hem vervolgens door zijn erfgenamen in 1972 na te laten aan de stad Gistel. In 1977 werd de molen door brand getroffen, maar herbouw volgde. Voor wat betreft de roeden werd de klok teruggezet: de ijzeren roeden van weleer werden vervangen door houten. In 1984 werd de herstelde molen in gebruik genomen. Vijftien jaar later brak de houten buitenroe. Vervolgens brandde er een langdurige discussie los over restauratie (zie Molenwereld 2002-7/8-216, 217, 'De Gistelse Molenaarlog'). Uiteindelijk werd beslist om de molen bilinga roeden te geven. De restauratieopdracht voor een totale restauratie van de molen is verstrekt aan molenmaker Adriaens uit Weert. Op 7 november werd de kast van de molen afgenomen en naast de molen geplaatst om gerestaureerd te worden.

Van Kerrebroeckmolen in Jabbeke bedreigd

In Vlaanderen staat, verhoudingsgewijs nog meer dan in Nederland, een aantal onttakelde molens. Daaronder zijn bijzondere om niet te zeggen waardevolle exemplaren. De Van Kerrebroeckmolen aan de Dorpsstraat in Jabbeke bij Brugge is er een van. Hij werd in 1848 gebouwd als torenkotmolen, een standerdmolen met een doorboorde stander. Dat werd als regel zo gedaan om op de begane grond een oliewerk te kunnen plaatsen zoals dit nu nog aanwezig is in de Oostmolen van Gistel. De eigenlijke kast van de standerdmolen werd als korenmolen ingericht, zodat er een koren- en oliemolen ontstond. In 1911 werd de molen verbouwd tot een stenen baliemolen, waarvoor het torenkot werd opgemetseld en een normale, maar zeer slanke romp ontstond. Voor de bouw c.q. verbouw werd gebruik gemaakt van sloponderdelen. Lang heeft de molen zo niet gewerkt. In 1938 raakte hij één roede kwijt en in 1948 ging de hele kap eraf. Intussen was de molen in 1944 al wel geklasseerd als monument en is dat nog. Ondanks zijn onttakelde staat vormt de molen een beeldbepalend element aan de rand van het dorp. Er zullen Vlaamse molenliefhebbers zijn die ongetwijfeld de wens koesteren deze bijzondere molen weer te completeren. Zo die hoop er is, dan wordt op het idee wel een aanslag gepleegd, omdat in september een garagebedrijf vergunning heeft gevraagd om zijn bedrijf uit te breiden tot pal naast de molen die daardoor veel van zijn uitstraling verliest. De Werkgroep West Vlaamse Molens v.z.w. heeft dan ook bezwaar aangetekend tegen deze aantasting.

De Van Kerrebroeckmolen in Jabbeke
(foto Donald Vandenbulcke, 2003).

Duitsland

Niedersachsen

Twaalf Duitse vrijwillige molenaars geslaagd

In Oost-Friesland wordt een opleiding tot vrijwillige molenaar verzorgd door de Volkshochschule in Leer. Het praktische deel van de opleiding vindt plaats op de

molen van Logabirum onder leiding van beroepsmolenaar Jan G. Eiklenborg van deze molen. Daarnaast staken de cursisten ook hun licht op op andere molens. Na het afleggen van een examen ten overstaan van de examencommissie van de Niedersächsische Mühlenverein gaan de twaalf geslaagden nu zelfstandig aan de slag, niet alleen in Oost-Friesland, maar ook in Emsland en Wilhelmshaven. Op 24 november is een nieuwe cursus begonnen, de zevende in successie. Ook dan leidt molenaar Eiklenborg de Müllers in spe weer op.

SIMAV - molendag

groot succes

De op zaterdag 21 oktober gehouden molendag ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de Stichting tot Instandhouding van Molens in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden is een groot succes geweest. Bijgaande foto's van Joop Vendrig geven een indruk van deze geslaagde dag.

1. Aan de Achterlandse Molen bij Groot-Amers herleefden ook oude tijden: het verwisselen van een roe op de ouderwetse manier met een lier.

2. De merkwaardig slanke Peilmolen van Oud-Alblas-zuidzijde mag ook gezien worden.

3. Belangstelling van bezoekers voor de vang op de korenmolen van Arkel.

4. Het molencomplex van Streefkerk is ook alleszins de moeite waarde, ondanks de geamputeerde staat door het afbranden van de beide voormolens.

5. Molens zijn onlosmakelijk aan het landschap in de waard verbonden zoals hier in Oud-Alblas.

6. De molens van Kinderdijk waren natuurlijk ook van de partij. Ondanks de algemene bekendheid in binnen en buitenland blijft dit molencomplex om meerdere redenen nimmer aflatend boeien.

7. De Middelmolen bij Molenaarsgraaf met fuiken aan de trap. Vroeger werden ze zo wel te drogen gehangen. De visvangst was noodzakelijk als aanvulling op het karige molenaarssalaris.

8. Bij de Middelmolen werden ook eendenkorven gevlochten.

4.

5.

6.

7.

8.

Roeden Widde Meuln

De heer Jaap van Driel uit Groningen reageert op het bericht in *Molenwereld* 2006-11- 364 (nr. 98) over de Widde Meuln in Ten Boer met name op de zinsnede 'Het betreft aan de voorzijde demontabele roeden...' Hij schrijft: 'Ik heb ze van dichtbij bekeken en ook gefotografeerd en ik weet dat er tussen molenaars en toeristen meestal in eerste instantie een misverstand bestaat over de voorkant en de achterkant van een molen...' Geldt dat nu ook voor het voor- en achterzijde van een roe? De heer Van Driel voegt er een foto bij die in ieder geval aan duidelijkheid niets te wensen overlaat. De 20,4 m lange roeden zijn gemaakt door Vaags en dragen de nummers 126 en 127. Verder verwijst de heer Van Driel naar *De Nieuwe Zelfzwichter* 2006-1- 2 en voegt er nog aan toe: 'Er zitten 700 bouten in die in totaal 45 kg extra wegen. Nog afgezien van het meergewicht van de plaatoverlap; dat kon nog wel eens meer zijn! Zie ook wat ik schreef op de prikpagina: <http://www.prikpagina.nl/read.php?f=355&i=37678&t=37549>'

Bij het gevlucht van de molen in Ten Boer is niet op een boutje gekeken (foto Jaap van Driel).

Twaalfjarige bruidegom?

De heer F. Klören uit Groot-Ammers attendeerde op een ongerijmdheid in het artikel 'Van Amsterdamse Stamper tot Weesper Haan' in het novembernummer. Op pagina 385 staat dat Sandrina van den Broeke als weduwe van George Lodewijk Matthes in 1770 hertrouwde met de in 1758 geboren mr. Ernestus Ebeling, weduwnaar van Maria Elisabeth Hasselgreen. Dat zou betekenen dat de bruidegom 12 jaar oud en toen al weduwnaar was. Er kan veel maar dit is toch onvoorstelbaar. Het klopt dan ook niet. Bij het inscannen van het artikel is er iets misgegaan: 1758 moet **1738** zijn. Dat komt beter in de richting. **jsb.**

Houtcompagnie BV

AL M E N U M

Voor molenrestauraties

EIKEN- EN BILINGA STAMMEN IN VOORRAAD

In te zagen volgens bestek en tekening

Verder:

Iepen • Bolletrie • Steenbeuk • Douglas
Larix • Azobé • Noord Noors Grenen

Houthandel
Zagerij
Import

Kanaalweg 108 • 8861 KJ Harlingen • Tel. 0517 - 41 33 77 • Fax 0517 - 41 48 73 • www.houtcompagnie.nl

wakker

zeilmakers sinds 1933

Gerenameerd adres voor molenzeilen
Uitvoerbaar in copes, wk 77 en katoen
Div. mogelijkheden in kleur en touwwerk

Zeilmakerij D. Wakker b.v.

Scheldeweg 7

Ind. terrein 'Nieuwe Waterweg'

3144 ES Maassluis

- Tel. (010) 591 22 88
- Fax (010) 591 29 85
- Mail info@wakker.nl
- Site www.wakker.nl

Z O E K E R

De 'Zoeker' uit het novemhernummer blijkt inderdaad een Belgische molen te zijn. De heren Willem Roose uit Gouda en Leo van der Drift uit Den Haag brengen de molen thuis als de Oude Molen in Hekelgem, gemeente Affligem, provincie Vlaams-Brabant. De heer Van der Drift voegt daar nog aan toe: 'Deze zwaar gebouwde licht conische beltmolen op de Boekhoutberg, die dateert uit 1785, heeft tot 1950 op windkracht gemalen. Thans is de molen ingericht als woning, maar wel draaivaardig. De molen vertoont een aantal interessante bouwkundige elementen die kenmerkend zijn voor het zuiden van de provincie Oost-Vlaanderen en aangrenzende gebieden. Zo is de molen voorzien van een uivormige kap (in Vlaanderen ajuinvormige kap of Saracenerkap genoemd) met zetelkruiswerk. De staartconstructie is uitgevoerd met slechts één spruitbalk en één paar schoren, op de plaats waar zich in Nederland de korte spruit bevindt. De dubbele galghouten zorgen voor extra stabiliteit. Verder is de kap aan de achterzijde voorzien van een dakuitbouw van waaruit we een zgn. eg naar achteren zien steken. Deze dient om de trekbalk of -stang te bevestigen die de staartbalk optrekt. Als laatste bijzonder-

heid kan de afhanginge rok genoemd worden die om vrijwel de gehele kap heen loopt ter bescherming van de kruising.'

We danken beide heren voor deze informatie.

Hierbij een nieuwe 'Zoeker'; bij uitzonde-

ring een tekening, maar dan een welke in ieder geval betrouwbaar overkomt. Maar om welke molens gaat het? Reacties a.u.b. te richten aan de redactie van de Molenwereld, Moerdijkstraat 39, 2751 BE Moerkapelle, fax 079-5931303, e-mail: redactie@molenwereld.nl.

voor alle
ZEKERHEID!

De OBM Speciaal voor Molenaars is al meer dan 100 jaar gespecialiseerd in het verzekeren van molens en het mengvoederbedrijf. Zij is daarmee een maatschappij die u de zekerheid geeft van een goede verzekering. Een verzekeringsmaatschappij die u met raad en daad bijstaat. De OBM Speciaal voor Molenaars is er voor u. Voor een veilige dekking, tegen bescheiden premies.

Onderlinge
Brandwaarborg Maatschappij
SPECIAAL VOOR MOLENAARS

Singel 19, 7411 HV Deventer, tel.: 0570-612353, fax: 0570-611529

Molens restaureren en onderhouden vraagt om vakmanschap en jarenlange ervaring.

Die vindt u bij de leden van de Nederlandse Vereniging van Molenmakers.

De bedrijven die het logo van de NVVM voeren staan borg voor.....

kwaliteit en deskundigheid.

Nederlandse Vereniging Van Molenmakers

Molens RIJNLAND

De Weijpoortse molen met klokgaaf moleninterieur

AIn het verleden waren veel watermolens bewoond door de molenaar en zijn gezin. Dat was praktisch, de molenaar was onmiddellijk bij de hand als er gemalen moest worden en het spaarde de kosten van een huis uit. Vooral in de kleinere molens was er eigenlijk te weinig ruimte en zou de molen naar onze begrippen onverklaarbaar bewoond zijn. Later werd dat ook niet meer geaccepteerd en ruilden de molenaarsgezinnen de molen voor een echt huis. De woning in de molen degenereerde tot berghok, ja zelfs wel tot stal toe. Het oorspronkelijke interieur verdween en soms kon je hooguit aan wat sporen zien dat de molen ooit

bewoond was geweest. Zo verging het ook de Weijpoortse molen bij Nieuwerbrug. Het is de verdienste van vrijwillig molenaar Leo van der Vlist dat deze molen weer een echt moleninterieur heeft, met grote zorgvuldigheid gereconstrueerd.

Molenaarshuis

De molen is tot 1975 voor de polder in bedrijf geweest en is de laatst overgebleven molen van de veertien poldermolens welke ooit rondom Bodegraven hebben gestaan. In het verleden werd de Weijpoortse molen als zoveel van zijn

De malende Weijpoortse molen met rechts het molenaarshuis dat in 1910 de woning in de molen verving. Het platte dak maakt het er niet mooier op, maar geeft minder windbelemmering en dat is ook wat waard (foto Leo van der Vlist).

COLOFON

Rijnlandse Molenstichting
Torenlaan 10
2215 RW Voorhout

Tel. 0252-245353
Fax 0252-245385
Bankrekening no. 5665.47.163
K van K Leiden S 165575

De Rijnlandse Molenstichting is
opgericht op 11 maart 1959

Waar draait het bij de Rijnlandse
Molenstichting om:

- Om de molens

Wij herstellen en onderhouden molens in Rijnland. Al onze molens worden door vrijwillige molenaars bemalen, waarbij wij ernaar streven om deze molens zo mogelijk en zo nodig in te kunnen zetten voor de bemaling.

- Om het landschap

Wij bewaren het karakteristieke Hollandse landschap voor nu en later. Bij dat landschap horen de molen en hun omgeving.

"Molens Rijnland" is een uitgave van de Rijnlandse Molenstichting en verschijnt eens per kwartaal in het maandblad "Molenwereld".

Het inwendige van de Weijpoortse molen voor de reconstructie van het oorspronkelijke wooninterieur. Wat verfsporen herinneren aan die vroegere bewoning. (foto Leo van der Vlist).

De in ere herstelde kamer met de gereconstrueerde bedstee (foto Leo van der Vlist).

De kamer, gezien vanuit de bedstee. Mooi, sfeerful is het in ieder geval. Het is deze zeer beperkte ruimte leven met een gezin is een ander verhaal (foto Leo van der Vlist).

soortgenoten bewoond door de molenaar en zijn gezin. In 1909 werd de molen onbewoonbaar verklaard voor bewoning en is de woning in de molen verdwenen. Timmerman /molenmaker Johannes de Hoog uit Driebruggen maakt een bij de molen een nieuw molenaarshuis van 7.88 bij 5,36 met een buitenplee en een beerput voor 1300 gulden.

Varkenshok

In 1936 werd de molen voorzien van een vijzel in de molen nadat het scheprad werd verwijderd. Met de uitvoering van die grote verbouwing zal de woning - of dat wat er op dat moment nog van aanwezig was - zijn uitgesloopt. In de jaren daarna werd de molen alleen

gebruikt voor berging en schuur. Molenaar Gert van Tol hield een varken in de molen en molenaar Verheul had een klein hokje gemaakt waar hij zijn netten boette.

Eerherstel

In 1995 werd de molen volledig maal en draaivaardig gerestaureerd. In 2005 begonnen de vrijwillige molenaars de oorspronkelijke molenaarswoning met de bedstede in de ondertoren te reconstrueren. Verf- en timmersporen, mondelinge overlevering en gegevens uit het polderarchief geven een beeld hoe de indeling en kleuren van het voormalige wooninterieur is geweest. Alles is zo zorgvuldig mogelijk gemaakt met authentieke materialen en geleverd in de oorspronkelijke kleuren met grote liefde voor details en ingericht zoals het er uit gezien kon hebben in de eerste helft van de twintigste eeuw. Hier zijn door de molenaars Leo van der Vlist, Jan Vroege, Dick Verweij en anderen een enorme prestatie verricht, die op alle punten respect afdwingt. We zijn hem voor die liefde en inzet voor deze molen dan ook zeer dankbaar en de Weijpoortse molen is meer dan ooit een kijkje waard.

De perfect onderhouden Weijpoortse molen is in zijn geheel maar ook in details een plaatje (foto Leo van der Vlist).

Nieuwe roede voor De Hoop Doet Leven

Deze watermolen (vroeger in Rijnsburg, nu in Voorhout) heeft sinds zijn bouw in 1783 altijd houten roeden gehad. De huidige zijn in 1993 aangebracht en vervangen exemplaren gemaakt van Douglas. Goed hout van geschikte lengte (15 meter) was moeilijk voorhanden en daarom werden gelamineerde roeden gestoken, gemaakt van tien lagen Russisch Lariks. Dat werk werd uitgevoerd door molenmaker Willem Waltman, toen nog in dienst van molenmakerij Van Beek, die indertijd de molen als vrijwilliger bediende. Nog lang daarna ook trouwens. Het gebruik van gelamineerde roeden was op dat moment niet geheel nieuw. Een jaar eerder had molenmaker Verbij het toegepast bij de Lakermolen in Warmond. In 1994 deed Van Beek het nog een keer voor de Nieuwe Hofmolen in dezelfde gemeente.

Na verloop van tijd is deze innovatieve oplossing van het houten roedenvraagstuk geen doorslaand succes gebleken.

Nieuwe houten roede voor De Hoop doet Leven in Voorhout in de maak bij molenmaker Verbij. De roede is op de klassieke manier afgeschuind ('biljoening') waardoor het vlak van windborden, roe en zeil een min of meer vloeiend geheel wordt. Bij een ijzeren roe is dat niet zo eenvoudig en zeker niet zo mooi (foto Dick Kenbeek).

Omdat de gewenste houtkwaliteit voor een roe uit een stuk nauwelijks te krijgen is, wordt deze gemaakt uit twee met een haaklas gekoppelde helften; een oude techniek gekoppeld met moderne: glasfiberstaven en epoxyhars (foto Dick Kenbeek).

Aan de Lakermolen zijn de roeden in 2005 en 2003 vervangen door ijzeren exemplaren en bij De Hoop Doet Leven moet nu de binnenroe vernieuwd worden. Alleen bij de Nieuwe Hofmolen ziet alles er nog goed uit, mogelijk omdat de molenmakers op grond van hun eerdere ervaring bij de firma Noordman in Leiden (van de Heesterboom) de beste kwaliteit Russisch lariks hadden uitgezocht.

Voornaamste probleem is dat al vrij snel scheuren op de lijmnaden gaan optreden, ondanks het gebruik van grote aantallen klemmen bij het verlijmen. Willem kan zich nog heel goed herinneren met de hand zestig stuks te hebben aangedraaid. Bij industriële toepassing, bijvoorbeeld dakspanten, worden de delen in persen onder hoge druk gelijmd en mogelijk geeft dat een betere hechting. Ook de wisselende belasting (haarscheuren in de lijmlaag) en blootstelling aan weer en wind (inwatering) kunnen een rol gespeeld hebben.

De nieuwe binnenroede, weer door Willem Waltman gemaakt, maar nu in dienst van molenmakerij Verbij, is uit twee stukken bilinga samengesteld. Deze zijn in het midden door een haaklas gekoppeld. Haaks op en in de roe zijn ter hoogte van de las ter versteviging enkele glasfiberstaven met epoxy vastgelijmd. De juiste kromming (porring) is verkregen door de uitvoering van de haaklas.

De roede is inmiddels op vrijdag 10 november gestoken. Het oude hekwerk was nog goed en is daarom overgezet.

De overige molens

Molenmaker Verbij is in het achterliggende kwartaal druk bezig geweest met het lopende onderhoud aan onze molens. De Rijnlandse Molenstichting wil - met uw hulp - het molenerfgoed in uitstekende staat bewaren, voor nu en in de toekomst. Er is dan ook weer veel werk verzet, waarbij de volgende molens zijn aangepakt.

Weijpoortse Molen - Nieuwerbrug

Van deze molen bij de Put van Broekhoventussen Nieuwerbrug en Bodegraven zal het bovenwiel worden gerestaureerd. Enkele kruisarmen en de plooiën zullen met epoxy hersteld worden. Ook zullen alle bouten worden vervangen en zal er een nieuwe voering worden aangebracht. Tevens worden twee vangstukken vervangen. Ook het onderlager van de vijzel zal worden nagezien en hersteld.

Buurtermolen - Rijpwetering

Van deze molen die de Buurterpolder bemaalt, eigenlijk een eiland in de Kagerplassen tussen de Ade en de Kever is het stormbint hersteld. De beplanking is vernieuwd. Ook is er een nieuwe windpe-luw aangebracht en is het voorkeuvelens hersteld.

Blauwe Wip of Geremolen - Hazerswoude

Aan deze molen aan de Oostvaart ten noorden Hazerswoude-Dorp is herstel van uitgevoerd aan de tuigage van het wiekenkruis en de trap is hersteld (doorschroeven treden en vervangen diverse treden). Ook krijgt de molen nog twee nieuwe korte schoren.

Grote Molen - Zoeterwoude-Rijndijk

Deze grote en mooie wipmolen bij de stoplichten in de N11 is in zijn geheel geschilderd. Het steenbord is vervangen alsmede een ravensluik en is het voorkeuvelens is weer waterdicht gemaakt. Tevens zijn er diverse windborden vervangen.

Schilderbeurt voor de Grote Molen. Als een molen zo staat, zonder windborden en met zeilen om het hek heen geslagen, dan wijst er buiten twijfel op dat er wordt geverfd (foto Verbij Hoogmade).

Voor het vernieuwen van de borstnaald van de Oukoper molen moet de hele betimmering van de voorkant van het bovenhuis worden verwijderd, wat een mooie kijk geeft op de constructie van het stormbint. (foto Verbij Hoogmade).

Hondsdijkse molen - Koudekerk a/d Rijn
Bij deze molen midden in het polderland ten noorden van de Rijn ontstonden problemen met de vloer van de achterwaterloop en was het dus noodzakelijk om de watergang af te dammen en droog te zetten. Enkele delen zijn vervangen, overige delen zijn doorgeschroefd en een gat onder het scheprad is gedicht. Van het onderwiel zijn diverse kammen vervangen en de overige kammen zijn vastgezet.

Kaager Molen - Kaag-eiland
Van deze molen is het deurkozijn aan de zuidwestkant hersteld, evenals de betimmering van de ondertoren. De consoles onder de bovenzetel zijn vervangen en de bovenzetel is iets omhoog gebracht.

Lijkermolen 1 - Rijpwetering
Van deze molen aan de Kleipoel zijn de roeden doorgehaald en is enig klein timmerwerk uitgevoerd. Ook de stopping en het lagerblok onder de bovenas zijn vervangen.

Oukoopse molen - Reeuwijk
Bij deze molen aan de Enkele Wiericke ten noorden van Hekendorp is de borstnaald met console en blokkeel vernieuwd, evenals de beide consoles onder de daklijsten. Van de betimmering van het stormbint is ook een gedeelte vervangen.

Vlietmolen - Hoogmade
Van deze molen aan de Kromme Does is het complete wiekenkruis geschilderd.

Zweilandermolen - Warmond
Ook deze molen kreeg een complete schilderbeurt. Tijdens deze schilderwerk geconstateerd houtrot aan diverse onderdelen van bovenhuis en wiekenkruis is meteen hersteld.

De borstnaald van de Buurtermolen met het jaartal 1982 en de initialen van de molenmakers Teun en Willem Waltman. (foto Verbij Hoogmade).

M e u l f r a n s

- Bovenwiel:** groot wiel op de wiekenas in het bovenhuis van de molen. Het dient voor transmissie en het 'vangen' (stoppen) van de molen.
- Kruisarmen:** de gekruiste balken waarmee een wiel op de spil of as is bevestigd.
- Plooien:** vormen het houten vlak op de kruisarmen van een wiel.
- Voering:** buitenste band om een bovenwiel, doet dienst als 'remvlak'.
- Vangstuk:** de vangstukken vorm met elkaar de houten 'remband' om het bovenwiel waarmee de molen stil wordt gezet ('gevangen').
- Stormbint:** de wand van het bovenhuis van een wipmolen aan de kant van het wiekenkruis.
- Windpeluw:** zware balk in de kap van de molen die het grootste deel van de as en de wieken draagt. synoniem: windpeul (Zaanstreek).
- Keuvelens, (voor-):** betimmering van de molenkap aan de kant van de wieken. Het komt in feite neer op de voor- of achterkant van de Kap. Synoniemen in zuidelijk Nederland en Vlaanderen: kovelins, keuvelins of keuveleinde.
- Schoor, korte:** schuine balk uit de staart van de molen. De staart is het stelsel van balken aan de molenkap waarmee de molen op de wind wordt gezet. Als regel heeft een molen kap twee korte en twee lange schoren, die de horizontale spruiten in de kap verbinden met de staartbalk.
- Ravensluiken:** luiken ter weerszijde van de askop in de molenkap, waardoor men op de dwars staande roede en de askop kan klimmen. synoniem: ravensblinden.
- Steenbord:** bord in het voorfront van de molenkap onder de as. Dit bord onttrekt de halssteen die de as draagt aan het gezicht; vandaar de naam.
- Windborden:** borden in een molenwiek, die alleen bij malen in een storm worden verwijderd.
- Achterwaterloop:** de tunnel in de molen waardoor het water de molen inkomt.
- Wipstok:** de uit de kap stekende stok waarmee de vang (de 'rem') wordt bediend; synoniem: vangstok.
- Zetel, boven-:** kraag aan bovenzijde van de koker bij een wipmolen waarop het bovenhuis rond de koker draait.
- Consol:** sierlijk bewerkt draagstuk onder de windpeluw van een wipmolen.
- doorhalen roeden:** De roeden zijn vastgewigd in de askop en zijn in die kop onbereikbaar voor verf- of teerwerk, juist de plaats waarde ijzere roeden het zwaarst belast en het meest kwetsbaar zijn (roest!). Eens in de zoveel tijd worden de roeden last gemaakt in de askop en iets doorgeschoven voor onderhoud en daarna weer op hun plaats gebracht.
- Blokkeel:** verbindingsklos.
- Borstnaald:** sierlijk bewerkte stijl aan de voorkant in het midden van het bovenhuis van een wipmolen.

Help ons de molen en daarmee ons landschap te bewaren. Wij hebben uw hulp hard nodig. Het gaat ons daarbij niet alleen om geld, maar ook om uw steun als sympathisant. Donateur worden mag natuurlijk ook! Uw gift wordt uitsluitend aan de molens besteed, onze stichting werkt geheel pro deo.

- Ik geef mij daarom op als donateur van de Rijnlandse Molenstichting.
Mijn jaarlijkse bijdrage bedraagt:
 - € 20,- (minimum bijdrage)
 - € (door uzelf vast te stellen)

p.s. giften en donaties aan de Rijnlandse Molenstichting zijn aftrekbaar van uw inkomstenbelasting.

Naam:

Adres:

Postcode: Woonplaats:

Datum: Handtekening:

R I J N L A N D S E M O L E N S T I C H T I N G

Laat de molens draaien

S.v.p. deze bon uitknippen of kopiëren, invullen en in envelop versturen naar de:

RIJNLANDSE MOLENSTICHTING
Torenlaan 10
2215 RW Voorhout

Molenkaart Rijnland

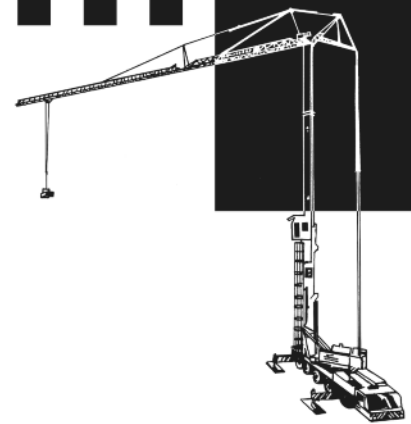
Wat hebben Nederlands Rijnland en Duits Rijnland gemeenschappelijk? Dat is een vrij fors aantal molens. Beide hebben watermolens. Alleen bedoelt men in Duitsland met 'Wassermühlen' eigenlijk altijd door waterkracht aangedreven molens. De watermolens in de buurt van Leiden noemen de Duitsers 'Wasserschöpfungsmühlen', letterlijk waterschepmolen. Die kent men in het Duitse Rijnland niet, terwijl het Nederlandse Rijnland geen 'Wassermühlen' kent. Het Duitse Rijnland kent wel een grote verscheidenheid aan molens, zowel in type als functie, waaronder functies die in Nederland niet (meer) voorkomen. De 'Hammer' is er een van, de watermolen waarin ijzer wordt bewerkt. Een molentocht door het Duitse Rijnland levert dan ook zeker verrassingen op.

Kent Nederland de Rijnlandse Molenstichting, Duitsland heeft zijn Rheinischer Mühlenverband, dat overigens naar aard en opzet niet te vergelijken is met de Nederlandse organisatie, als streven beide het molenbehoud in 'hun' Rijnland na. Ten behoeve daarvan heeft het Rheinischer Mühlenverband voor toeristen en andere belangstellenden een grote molenkaart uitgegeven, 'Mühlen im Rheinland', formaat 92 bij 67 cm. De ene kant is een grote landkaart waarop de molens aangegeven staan, 65 wind- en 69 watermolens, terwijl de keerzijde een kleine veertig foto's van de molen geeft met adressen en eventuele openingstijden plus wat algemene informatie.

De kaart 'Mühlen im Rheinland' is te bestellen bij:
Rheinischer Mühlenverband Nassauerallee 15-23D-47533 Klevedoor het overmaken van 3,- euro voor de kaart plus 1,50 euro verzendkosten, in totaal 4,50 Euro op de rekening van het Rheinischer Mühlenverband bij de Sparkasse Klevel BAN DE20 3245 0000 0005 1163 55BIC WELADED1KLE

de kracht van veelzijdigheid

kraanbedrijf

NEDERHOFF

Gouda 0182 - 565 555

www.nederhoff.nl

DE LAKERMOLEN in Warmond

nu door een technische bril

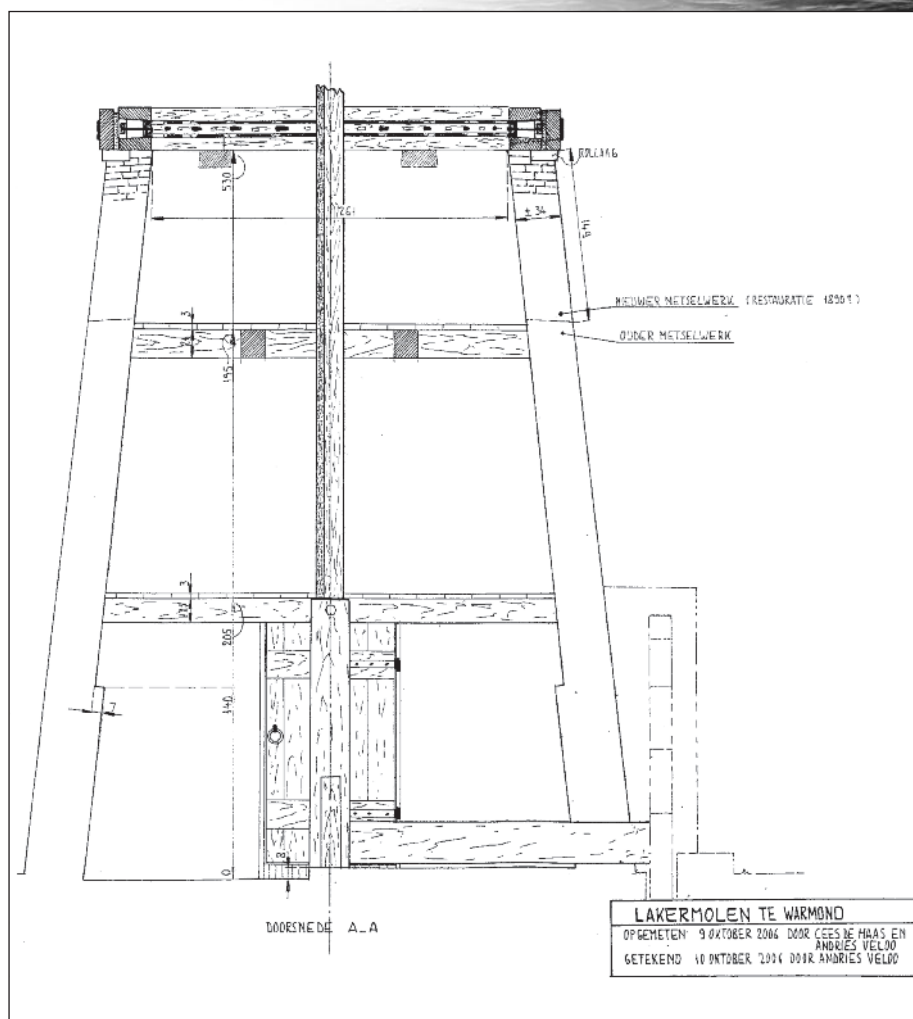
In Molenwereld 2006-9 stond een artikel van de hand van André van Noort over de Lakermolen bij Warmond als molen met horizontale wieken. Dit boeiende verhaal riep technisch toch wel vragen op: hoe werkte het nu precies? Dankzij de reacties van enige lezers en de medewerking van de auteur van het oorspronkelijke artikel is het mogelijk om met een meer technische bril achter de schermen te kijken.

In het artikel in het septembernummer was al gesignaleerd dat het werken van een molen met horizontale wieken problematisch was: 'de gelijke kracht van de wind op de gaande en de komende wiek, dat wil zeggen de wind duwt de wiek links van de molenromp net zo hard naar achteren als die rechts, met - in theorie - als resultaat stilstand! Een voorwaarde om met succes te kunnen werken is dat de wiek die arbeid moet verrichten maximaal wind vangt en de tegenoverliggende wiek minimaal omdat die immers tegenhoudt. Dorn Seiffen loste dit op door de roede in lengte richting te laten draaien. Dat is op de tekening zichtbaar. Bij de wiek rechts staan het hek verticaal, links horizontaal, ten zien aan de hekgaten in de roe. Ook is een dubbele lagering zichtbaar met schenen, op dezelfde manier als bij een houten as. Hoe een en ander in zijn werk ging is uit de tekening niet op te maken'.

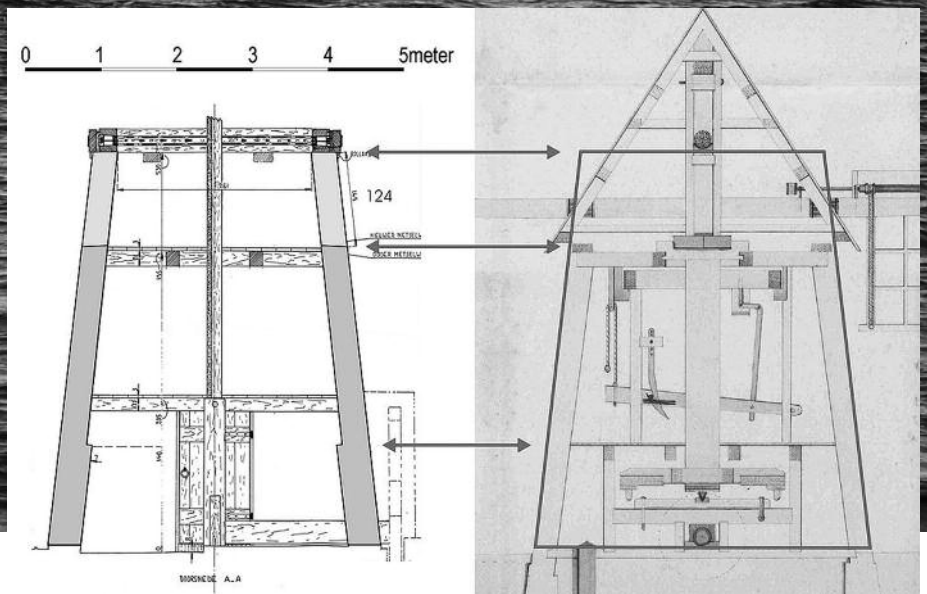
Scheprad

Een van de mensen die reageerde op het artikel was de heer Jan Hofstra uit Aalsmeer. Hij schrijft: 'Het artikel over de horizontale windmolen in de Lakerpolder heeft mij aan het denken gezet. Ik heb

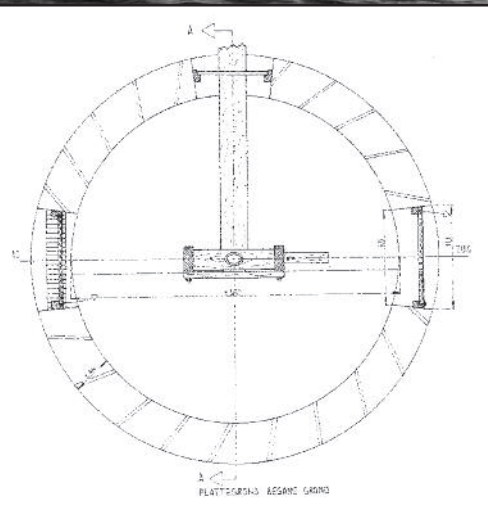
Opmetingstekening van de romp van de Lakermolen van de hand van Andries Veloo.

De Laker molen is een blikvanger aan de Kagerplassen, een baken in plaats en tijd (foto Joop Vendrig).

Vergelijking tussen de tekening van omstreeks 1810 en de tekening van Andries Veloo door Bas Koster. Het kon nauwelijks beter kloppen!

Plattegrondtekening van de romp van de Lakermolen van de hand van Andries Veloo.

een lijst van Rijnland uit 1812 waar alle molens op staan vermeld met afmetingen. Volgens die lijst zou de Lakerpolder worden bemalen door een vijzel-wipmolen. Ik heb altijd gedacht dat dit wel een vergissing zou zijn, want men ziet toch zelden een vijzel vervangen worden door een schepblad. Uit het artikel blijkt dat er inderdaad een dergelijke voorganger is geweest. In die lijst staat namelijk ook dat de Schinkelpolder onder Aalsmeer door een wip-schepbladmolen wordt bemalen, maar dat was toen al jaren niet meer het

geval. Op de kadasterkaart staat de molen inderdaad vierkant als wipmolen aangeven, recht voor de hoofdtocht, terwijl de huidige molen naast de tocht staat.

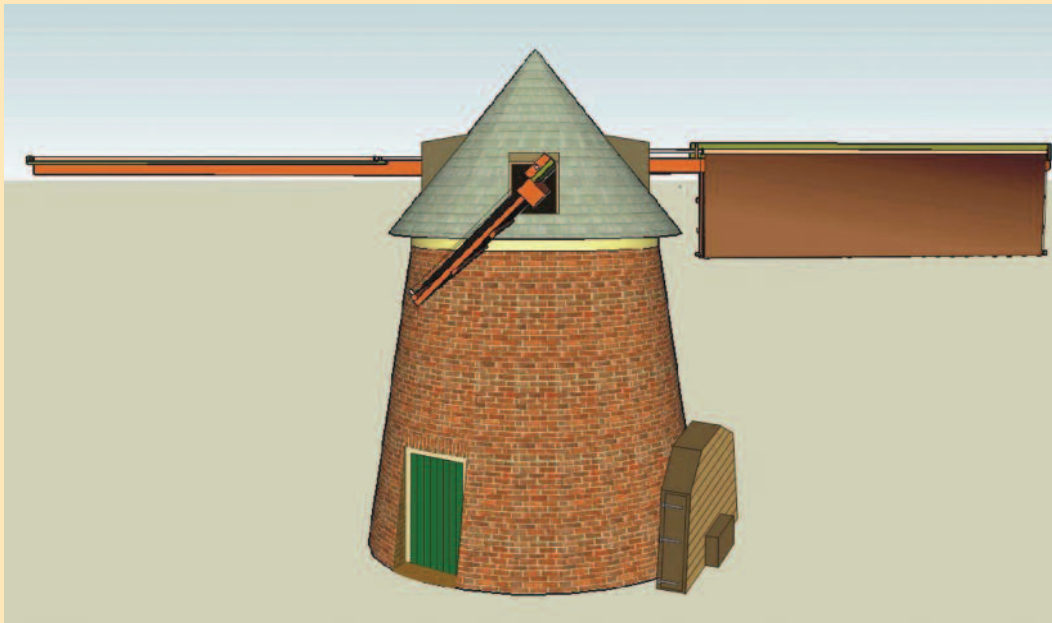
normale molen wel 22 maal zo hoog kan zijn. Omdat een schepblad meestal vier maal zo langzaam omgaat dan een vijzel, is die voor dit type molen veel geschikter.

Snelheid

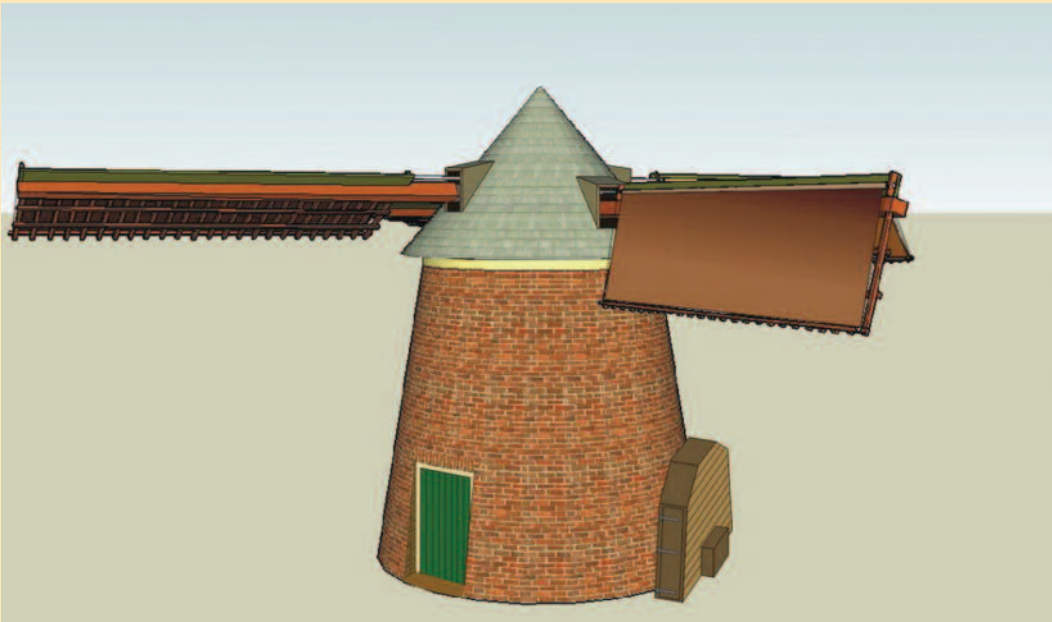
Dat er terug is gegrepen op het schepblad is niet zo vreemd omdat de opvoerhoogte hier in de eerste plaats vrij gering is en omdat zo'n weerstandmolen nu eenmaal veel langzamer draait dan een normale windmolen. Het is net als met een zeilschip; recht voor de wind kun je nooit harder dan de wind zelf, maar met zijwind gaat het veel sneller en beter. De tipsnelheid van de horizontale molen zal dan ook niet veel hoger zijn geweest dan de windsnelheid zelf, terwijl dat bij een

Werking

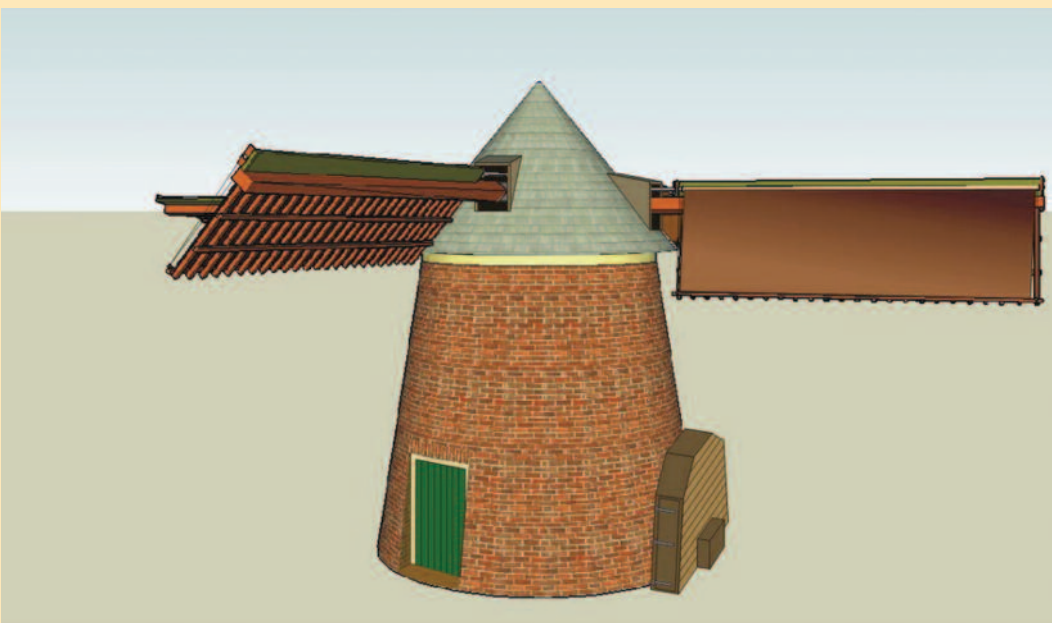
Ik heb me maar zitten afvragen hoe die molen nu gewerkt heeft, maar ik geloof dat de oplossing erg simpel is. Op de tekening zie je dat de horizontale roede uit één stuk is en dat deze is gelagerd bij het dak. Aan het ene end staan de heklatten horizontaal en bij het andere end verticaal. Door de excentrische plaatsing van de heklatten zal de zwaartekracht het horizontale hekwerk naar onderen willen trekken. Hierdoor gaat het verticale hekwerk aan het andere end

Wanneer het wiekenkruis van de Lakermolen draaide dan bewoog het hekwerk met de zeilen. Als men de molen vanuit éénzelfde standpunt bekeek dan had een wiek ten opzichte van een vast punt op de romp altijd de zelfde plaats. Alleen wanneer de wind uit een andere richting kwam veranderde dat. Als de wind uit de zelfde richting bleef waaien dan bleef de wiek op die plaats in die stand altijd naar schuin beneden staan (bovenste tekening).

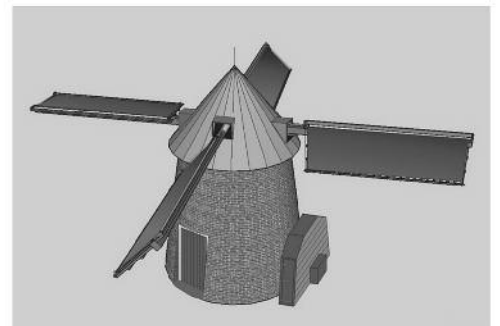
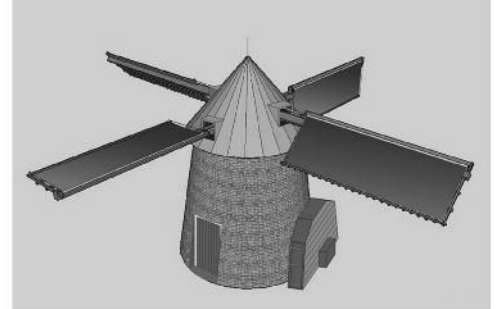
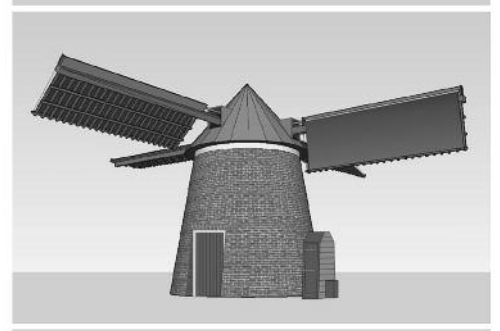
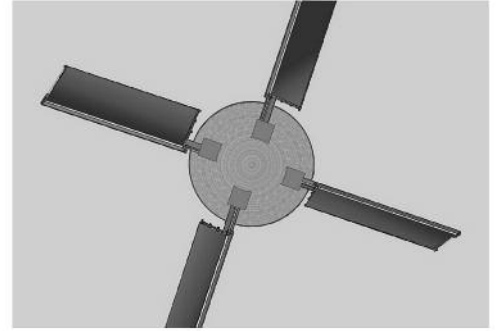
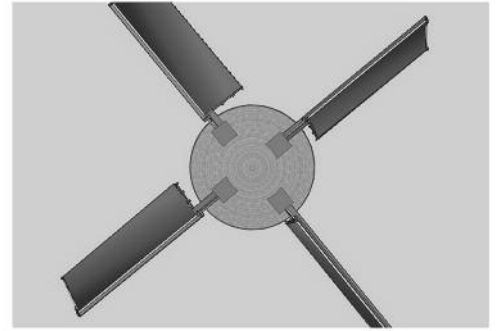
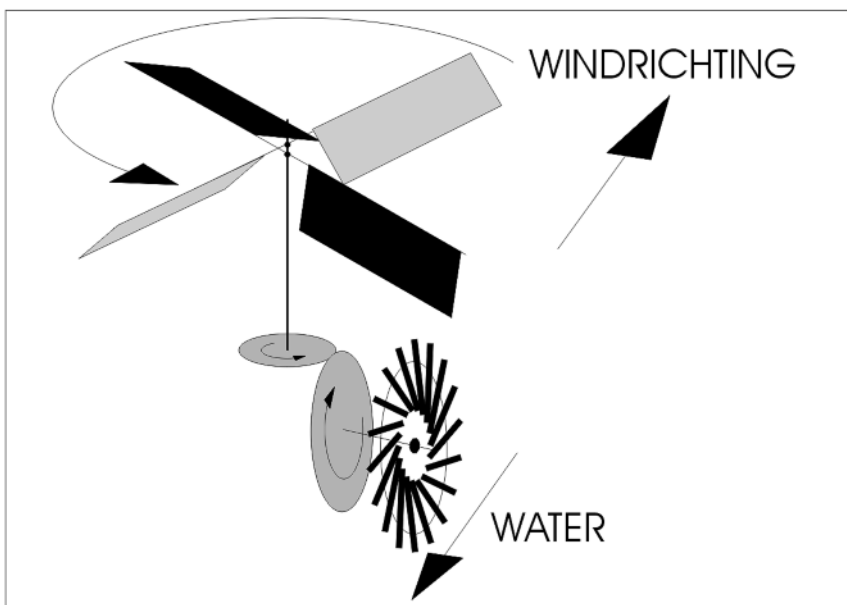
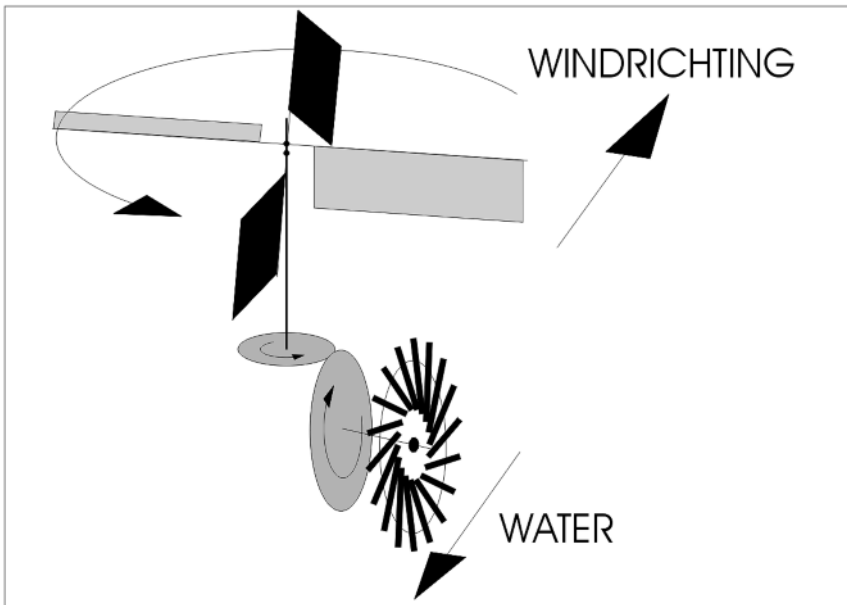
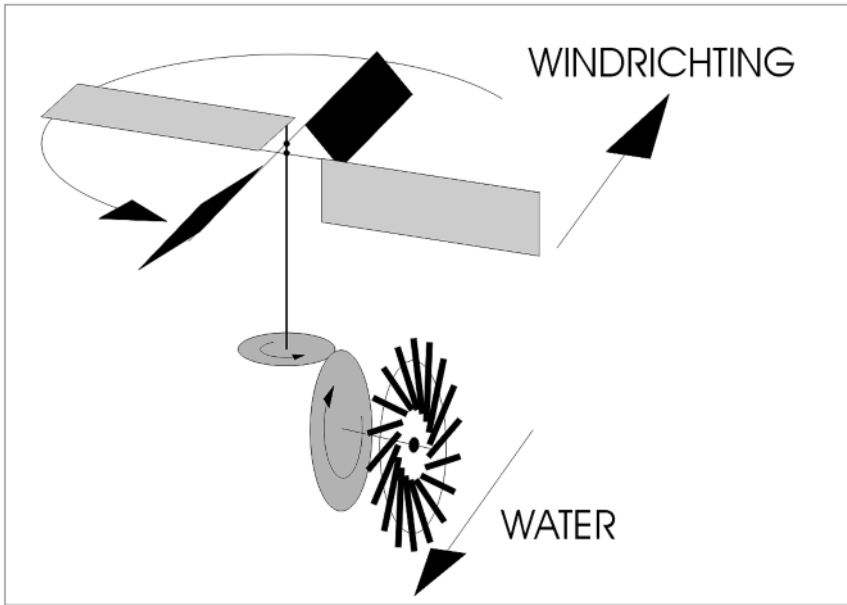

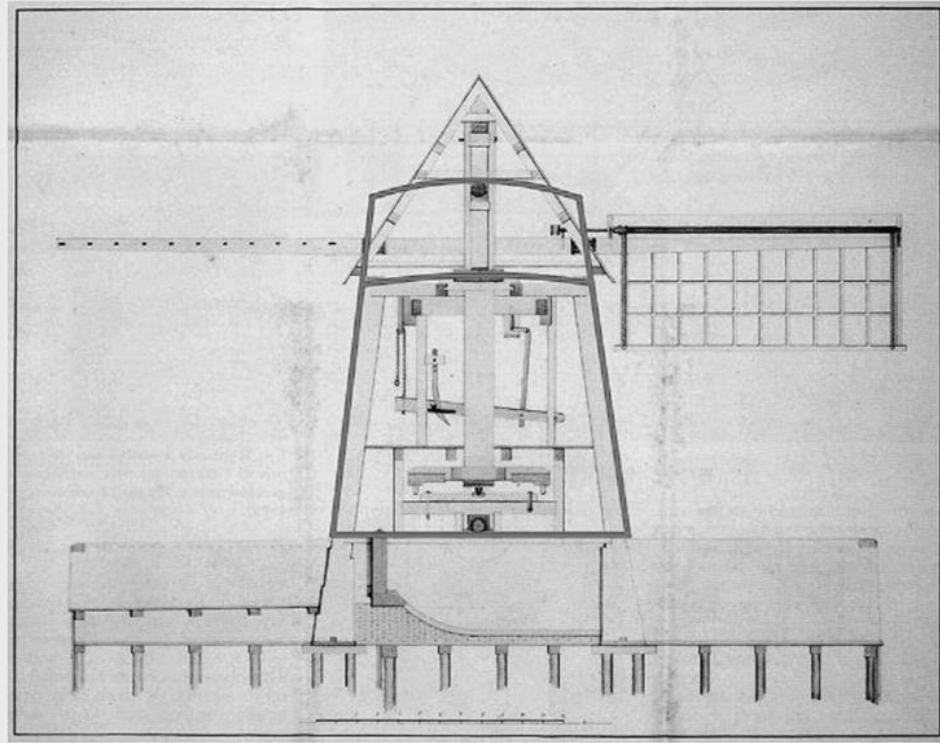
Wanneer het wiekenkruis verder draaide dan draaide de roe in lengterichting en kwam dat zelfde wiekvlak omlaag (middelste en onderste tekening) en stond na een kwartslag draaien verticaal (als op de bovenste tekening). Bij verder draaien ging hij weer omhoog en als het kruis een halve slag gedraaid had dan stond deze wiek (het wiekvlak) aan de achterzijde van de molen weer onder een hoek van 45graden de andere kant op (niet zichtbaar op de tekening). Daarna begon het wiekvlak verder te stijgen. Na een kwartslag stond de wiek vlak als op de bovenste tekening en zakte vervolgens weer en stond en stond na het volbrengen van een compleet rondje weer als op de bovenste tekening waarna hij weer aan een nieuwe cirkel begon, omhoog, omlaag enz. De andere drie wieken volgden uiteraard dit patroon. Het moet een heel vreemd gezicht zijn geweest.

Het bovenste is puur theorie. Ongetwijfeld zullen er in de praktijk afwijkingen zijn voorgekomen door windkracht, wrijving enz. Het gaat evenwel te ver om daar op in te gaan.

Alle tekeningen zijn vervaardigd door Bas Koster, november 2006.

Vergelijking tussen de 'Lepelmolen-foto' en de tekening uit het Nationaal Archief (zie Molenwereld 2006-9-305) door Bas Koster. De overeenkomst is verbluffend.

omhoog en is er pas evenwicht wanneer beide met een hoek van 45 graden met de horizon naar onderen staan. Dit is het geval wanneer er geen wind staat of wanneer de roede evenwijdig met de windrichting staat. Even voorbij dit punt wordt het hekwerk aan de linkerzijde van de molen omhoog geblazen en het hekwerk aan rechterkant naar beneden, totdat de getekende stand is bereikt. Het werkt dus helemaal automatisch zonder nokken of excentrieken. Het is eigenlijk allemaal wel slim bedacht. (Het malen van deze molen met zijn 'gefladder' - met recht klapwieken - moet een vreemd gezicht geweest zijn; zeker in een gebied dat wemelde van 'normale' molens. Het is ook moeilijk voorstelbaar, vandaar dat we blij zijn dat Bas Koster bereid is gebleven om dit 'klapwieken' vast te leggen in een serie tekeningen. jsb.)

Vermogen

Nu is bekend dat weerstandmolens lang zoveel energie niet kunnen halen uit de wind dan gewone molens, maar dat zegt nog niet zoveel. Zelfs de beste windturbines benutten nog geen 50% van de aanwezige windenergie. Bij de ouderwetse molens is dit meestal maar 8%; de marges zijn dus nogal ruim. Het is moeilijk om het rendement van een dergelijke horizontale molen in te schatten, maar wel kan ongeveer worden

bepaald welke windsnelheid het minimaal nodig heeft. Opmeting van de tekeningen geeft een scheprad met een diameter van ongeveer 3,20 m bij een krimpbreedte van ongeveer 20 cm. De tasting is ongeveer 53 cm bij een opvoerhoogte van 40 cm. Het huidige scheprad, dat hiermee sterk overeenkomt, maakt bij 60 enden ongeveer 10 omwentelingen per minuut. Zonder lekverlies geeft dat scheprad dan 8,89 m³/min. Het vermogen dat dan geleverd wordt is dan 581 watt. Het moment op de wateras is derhalve 555 Nm, overigens bij ieder willekeurig toerental. (Vermogen (watt) = Moment (Nm) x Omwentelingsnelheid (rad/s)). De verticale spil draait de helft langzamer en heeft derhalve een dubbel zo groot moment: 1110 Nm. Dit wordt geleverd door het ene horizontale hekwerk, waarvan het midden ongeveer 4,30m uit het hart is gelegen. Wanneer ik de roede er zelf affrek, die immers aan de ene kant meewerkt en aan de andere kant tegen, bedraagt het resterende windvangende oppervlakte 7,7 m². Er is dus een winddruk nodig van minimaal 33,5 N/m². Aangezien p (stuwdruk) = $\frac{1}{2} \rho v^2$ (soortelijke massa lucht) x v^2 (windsnelheid), volgt dat er minimaal 7,3 m/s moet staan om alleen aan te lopen. Hierbij is er ook vanuit gegaan dat er geen wrijving was, wat natuurlijk niet het geval is. Door de overbrenging te veranderen of het hekwerk breder te maken is dit evenwel simpel aan te passen. Verder lekt het

De Lakermolen met één roe, gezien vanuit de polder (foto J.L.J. Tersteeg, 25 augustus 1972).

scheprad bij lage toeren veel water weg en zal de molen om aan te lopen toch minder wind nodig hebben. Volgens de publicaties heeft de molen het eerste jaar voldaan, dus zoveel mis zal er niet zijn geweest. Dat de molen het veel beter heeft gedaan dan gewone molens is onwaarschijnlijk, maar heel veel slechter hoeft dus ook weer niet. Het aanbrengen van nieuwe roeden, hekwerk en zeilen lijkt me wel wat problematisch. Niet denkbeeldig is dat dit concept om die reden weer is verlaten.'

Identificatie

Bij het artikel stonden twee authentieke tekeningen opgenomen van de molen van Dorn Seiffen; maar welke was nu de Lakermolen? Het was nauwelijks voorstelbaar dat de tekening op pagina 306 de Lakermolen was omdat de getekende molen een binnenscheprad had terwijl de Lakermolen het moest doen met een buitenscheprad. Van de molen op pagina 305 is niet direct op te maken of die een buiten- dan wel een binnenscheprad had, maar indirect wel. Het binnenwerk laat, zoals het is getekend eenvoudig geen binnenscheprad toe, zodat deze molen vermoedelijk de Lakermolen is. De andere molen zou dan die van de Huisterweerpolder onder Wassenaar kunnen zijn, al hoeft dit niet het geval te zijn.

Gelukkig staat op een van beide tekeningen, die op blz. 305, een schaalverdeling die in de toen nog gebruikelijke Rijnlandse voeten blijkt te zijn, waarbij 1 voet 31,4 cm (ezelsbruggetje: $31,4 = 10$ maal het getal pi).

Zo is de romp uitwendig aan de basis volgens de tekening iets meer dan 14 voet breed, overeenkomend met ongeveer 4,45 m. De molenaars Kees de Haas en Andries Veloo waren zo vriendelijk de romp van de Lakermolen op te meten. Laatstgenoemde vertaalde dit in een tekening. Hij kwam uit op een uitwendige diameter van 4,48 m. Het kan niet missen: de getekende molen is de Lakermolen in de uitvoering met horizontale wieken.

Versnijding

Die constatering biedt de mogelijkheid om in de Lakermolen verder te zoeken naar herinneringen aan het leven van de Lakermolen als horizontale molen. Die blijken er wel degelijk te zijn. Zo heeft de Lakermolen nu twee zolders: de kapzolder en een tussenzolder. De romp heeft één versnijding waar het muurwerk dunner wordt. Normaal valt zo'n versnijding samen met een zoldervloer. Dat is in

De malende molen in de sneeuw (foto Kees de Haas).

De Lakermolen in de rouw (foto Joop Vendrig).

de Lakermolen niet het geval. De versnijding zit op 1,40 m van de begane grond terwijl de tussenzolder op 2,05 m zit. Die versnijding klopt daarentegen uitstekend met de zolderhoogte op de oude tekening, toen de molen nog horizontale wieken had. Blijkbaar heeft men de tussenzolder later 65 cm hoger gelegd. Dat zal noodzakelijk zijn geworden door de verbouwing tot normale molen. Die moest nu uiteraard een normaal verticaal onderwiel krijgen. De steekcirkel van dit wiel heeft een diameter van 1,99 m. Het totale wiel is nog wat groter. Verder eist het onderschijfloop ook ruimte, waardoor het hele onderdrijfwerk niet goed meer onder de zolder past en men noodgedwongen de zolder 65 cm hoger heeft gelegd. Dat blijkt ook uit het bestek waarin de aannemer verplicht wordt 'twee lagen grenen binten' in den molen te leggen, '...voor den onderste zal men,

Ook op de kapzolder is de verhoging te zien aan het verschil in metselwerk (foto Kees de Haas, 9 oktober 2006).

Een bord op de molenromp doet een beroep op de moraal van bezoekers.

Bas Koster kwam tot precies dezelfde conclusie, zij het op een andere manier. Hij gaf de verschillende steensoorten op de foto van de 'Lepelmolen' een omlijsting en projecteerde die omlijsting op de oude tekening. Ook dit bleek voortreffelijk te kloppen.

Omwentelingen

Als horizontale molen had het binnenwerk maar één overbrenging op de begane grond van de molen met een groot horizontaal kroonwiel en een klein onderwiel op de wateras. De heer C.A. van Hees geeft in zijn artikel in *Molens*; 1993-32-7 voor het wiel op de spil 48 kammen op voor het wiel op de wateras 24 kammen, een overbrenging van exact 2 op 1.

Als we er vanuit gaan dat het scheprad in zowel de verticale als de horizontale uitvoering van het wiekenkruis ongeveer hetzelfde toerental maakte dan kunnen we uitrekenen hoeveel omwentelingen

het horizontale wiekenkruis verondersteld werd te maken.

Jan Hofstra noemt hierboven zestig einden (vijftien asomwentelingen) voor tien schepradomwentelingen in de huidige situatie. Om aan die tien schepradomwentelingen te komen zou het horizontale wiekenkruis dus 20 omwentelingen (tachtig einden moeten) maken. Als het uitgangspunt juist is dan moet het horizontale dus sneller hebben gedraaid dan een conventioneel kruis!

Kleine wielen

Frank Klören uit Groot-Ammers schrijft dat hij een fors aantal jaren geleden in de Lakermolen is geweest in zijn toenmalige hoedanigheid als voorzitter van afdeling Zuid-Holland van het Gilde van Vrijwillige Molenaars: 'Wij ontvingen toen het hoofdbestuur en zijn toen o.a. de Kaag op geweest. Al metal geen gelegenheid om de molen heel goed te bekijken. Wat me nu echter nog steeds is bijgebleven is het feit dat de molen relatief kleine wielen heeft. Dit geldt met name voor het bovenwiel (volgens mij is er veel ruimte tussen het wiel en de voeghouten, hetgeen op zijn minst ongebruikelijk is) en het onderwiel is ook relatief klein. Mijn veronderstelling is dat de genoemde wielen voor de oorspronkelijke opzet zijn gemaakt en vervolgens zijn hergebruikt bij de ombouw tot normale molen. Ook toen waren nieuwe wielen immers duur. Toch blijkt uit het bestek dat in 1830 het binnenwerk vrijwel geheel nieuw is gemaakt. Doordat de Lakermolen gebouwd is als horizontale molen moest hij in vergelijking met bijvoorbeeld de Knipmolen in Voorschoten en de Kok in Warmond vrij breed zijn. Bij de verbouwing ging men toch uit van gangbare verhoudingen zoals het bovenwiel als 1/11 van de

mits goed bevonden wordende, de oude binten en zolder weder mogen gebruiken, en voor de tweede laag zal men nieuwe moeten bijleveren...

Kapzolder

De kapzolder ligt volgens de oude tekening 3,89 m boven de begane grond, terwijl De Haas en Veloo 4,00 m hebben gemeten. Het verschil is te verwaarlozen zodat de kapzolder nog op dezelfde plaats ligt als bij de bouw; misschien zelfs nog met dezelfde zolderbalken, al is het bestek op dit punt niet duidelijk. Het gedeelte boven de kapzolder is bij de verbouwing in 1830 verhoogd en mogelijk is dan dat gedeelte in 1889 vernieuwd.

Nog altijd kan men aan de molenromp het verschil zien tussen oud en nieuw metselwerk na de ombouw tussen conventionele molen. Volgens het bestek moest de molen na het slopen van drie lagen oud metselwerk met 1,40 m worden opgemetseld. Drie lagen metselwerk komen overeen met 15 cm, zodat de romp 1,25 m hoger is geworden dan voorheen. Dit klopt weer met de door De Haas en Veloo gevonden verhoging, waaruit te constateren valt dat men drie lagen bij nader inzien blijktbaar heeft laten zitten (foto Kees de Haas, 29 augustus 2006).

vlucht, hetgeen ook uit onderstaand tabelletje met vergelijkbare Rijnlandse molens blijkt, gebaseerd op *de molens van zuid-holland*:

	A	B	C	D
Lakermolen	13,5 m	120 cm	1 : 11	199 cm
Kogmolen	14,0 m	115 cm	1 : 12	186 cm
Knipmolen	14,5 m	131 cm	1 : 11	217 cm
Zuidwijkse molen	14,5 m	239 cm	1 : 6	228 cm
Hoop doet Leven	15,0 m	137 cm	1 : 11	182 cm

kolom A: vlucht;
kolom B: diameter bovenwiel (steekcirkel)
kolom C: verhouding vlucht bovenwiel
kolom D: diameter onderwiel (steekcirkel)

De verhouding tussen vlucht en bovenwiel wijkt bij vier van de vijf molens niet noemenswaard af. Alleen de Zuidwijkse molen springt er uit (kloppen de gegevens: een bovenwiel van ruim 2,5 m in zo'n kleine molen?). Door de brede bouw

De versnijding van een halve steen in het metselwerk op de begane grond, herinnering aan het verleden als horizontale molen. (foto Kees de Haas, 9 oktober 2006).

van de Lakermolen lijkt het binnenwerk van de Lakermolen klein uitgevallen maar is het dus niet.

Vang

Hergebruik van het spilwiel en onderwiel zou men op het eerste gezicht verwachten, alleen in omgekeerde volgorde. Wat men niet zou verwachten, maar wat wel wordt voorgeschreven in het bestek is het hergebruik van de vang. Dat betekent dat de diameter van het horizontale vangwiel op de spil voor de verbouwing gelijk moet zijn aan de diameter van het bovenwiel na de verbouwing. Op basis van de tekening is te berekenen dat dit vangwiel een diameter heeft van ongeveer 1,74 m. De steekcirkel heeft een diameter van 1,20 m en dat correspondeert dan weer vrij aardig met de diameter van het te maken bovenwiel.

Overbrenging

Zo schrijft het bestek het maken van een bovenwiel voor met '36 appelen kammen, de steek moet zijn 105 streep'. De bovenbonkelaar op de spil moet 22 azijnen dollen krijgen; het onderschijfloop 17 azijnen staven. Het onderwiel krijgt 48 eiken kammen op een steek van 115 mm. Het onderwiel heeft dus wel hetzelfde aantal kammen als het oorspronkelijke spilwiel maar moet volgens het bestek toch nieuw gemaakt worden.

Toch is in de loop der tijden de overbrenging gewijzigd, zoals uit onderstaande tabel met de aantallen kammen en staven blijkt:

	1830	2006
bovenwiel	36	36
bovenbonkelaar	22	19
onderschijfloop	17	17
onderwiel	48	46
overbrenging	1,73:1	1,43:1

De molen moet dus nu minder einden maken om aan hetzelfde aantal omwentelingen te komen.

Verdere aanpassingen

De aannemer moet ook meer aanpassingen maken. Natuurlijk moest de romp worden verhoogd. De metselaar moet eerst drie lagen oud metselwerk slopen en vervolgens de romp 1,40 m opmetse- len met dezelfde dikte als de bestaande muur, hetgeen weer uitstekend klopt met de bevindingen van Kees de Haas en Andries Veloo.

Ook had de molen in het horizontale wiekentijdperk ook maar één deur; meer was niet nodig. Bij de verbouwing tot conventionele molen moest er dus een deur bij voor het geval dat de wieken voor de enige deur zouden draaien. Blijkbaar zat de oude deur niet op een gunstige plaats, want er moeten twee deuren gemaakt worden waarbij het afkomend materiaal van de oude deur mocht worden gebruikt voor een nieuwe. De nieuwe deuren kwamen op de plaats die bij een schepadmolen gebruikelijk

Op de plaats van het venster zat eerder een boograam, zie ook de foto van de 'Lepelmolen'.

zoals ook blijkt uit de bevindingen van Andries Veloo en Kees de Haas. Op de plaats van de oude deur moet een raam komen, net zo breed als de oude deur. Voor de verbouwing had de molen geen echte wielbak en die moest er nu wel komen. Daarvoor moeten zes palen geheid worden met daarop drie kespes die zo met elkaar de fundering voor de eigenlijk bak vormden. Voor het nieuwe schargebint mocht wel het oude kalf en de oude wervel worden gebruikt. Natuurlijk moet er nieuwe molenkap worden gemaakt, nieuwe as, 'twee beste Rijnsche greenen Molenroeden, zonder spint en kwade kwasten, lang ruim twaalf en een halve Ellen (meter). (Nu is de vlucht 13,50 m.)

Aanbesteding

De aannemer moet snel werken. Op 19 februari vindt de aanbesteding plaats. Binnen een maand na de gunning moet het hout voor de kap en de wielen gekeurd worden. Dan dient de molenmaker het dus in huis hebben. Pas na 1 maart mag met het metselwerk worden begonnen (om te voorkomen dat vorstschade ontstaat). Als de molenmaker in maart begint dan moet de molen binnen vijf (!!!) weken maalvaardig zijn en drie weken daarna geheel afgetimmerd. Lukt dat niet dan wordt er voor iedere dag te laat drie gulden van de aanneemsom afgetrokken. Het komt er op neer dat de molenmaker met zijn mensen koud twee maanden de tijd had voor een zo ingrijpende verbouwing; vandaag aan de dag onvoorstelbaar, te meer daar alle gereedschappen hun energie kregen uit armen en handen. Stopcontacten? Schakelaars??

De verbouwing van de Lakermolen is een kostbare onderneming geweest. Het werk werd gegund aan de Sassenheimse 'meester timmerman' Cornelis Dobbe voor 1300 gulden. Die 1300 gulden was toen een groot bedrag, maar de onlangs door molenmaker Verbij gestoken roede zal meer gekost hebben. Er is sinds 1830 meer veranderd dan de molen alleen.

De molen van de Zuidwijkse polder onder Wassenaar is ook een van de kleine Rijnlandse stenen molens (foto J.A. van Krimpen, mei 1977).

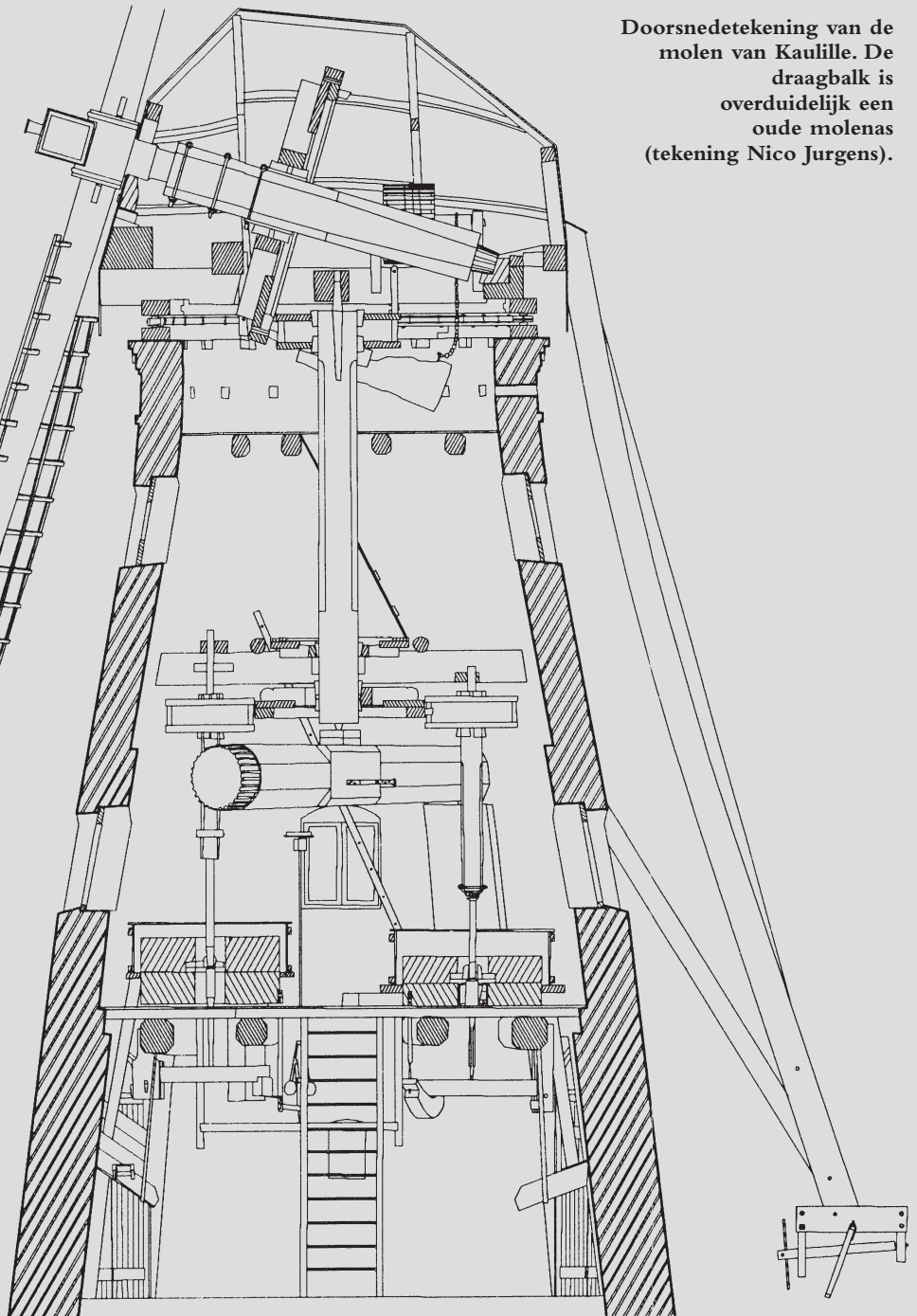
Kaulille klaar!

Onlangs werd de restauratie van de windmolen van Kaulille voltooid. Het herstel van de kap en het molen-technische gedeelte waren al eerder uitgevoerd. In augustus werden het metselwerk en het pleisterwerk onder handen genomen.

Kaulille ligt in de gemeente Bocholt op het Kempisch Plateau op een boogscheut van Weert in Belgisch Limburg. Dit plateau bood weinig mogelijkheden voor een vruchtbare ontginning, zodat ook pogingen die daartoe tijdens de Middeleeuwen ondernomen werden door abdijen geen grote welvaart hebben gebracht. Pas de introductie van kunstmest bracht hier verandering in, maar nog steeds is Limburg relatief dunbevolkt. Armoede is een relatief begrip; zolang de bevolkingsdruk in evenwicht bleef met wat de bodem voortbracht, hadden de bewoners een goed bestaan.

Wind- en watermolens

Molenaar was hier echter tot ver in de negentiende eeuw geen benijdenswaardig beroep. Door de geringe bevolkingsdichtheid waren molens weinig rendabel zodat de meeste deel uitmaakten van boerderijen, waarvan de boer tevens molenaar was. Dat geldt zowel voor de koren- als voor de oliemolens. Dankzij de vele stroompjes die van het Kempisch Plateau hun richting zoeken naar de Maas en de Schelde kon een groot aantal watermolens gebouwd worden, die uiteraard klein en sober waren. Windmolens zijn er weinig geweest op het Kempisch Plateau; die vergden een veel grotere investering dan watermolens. De meeste windmolens stonden op het vruchtbaarder Maasterras.

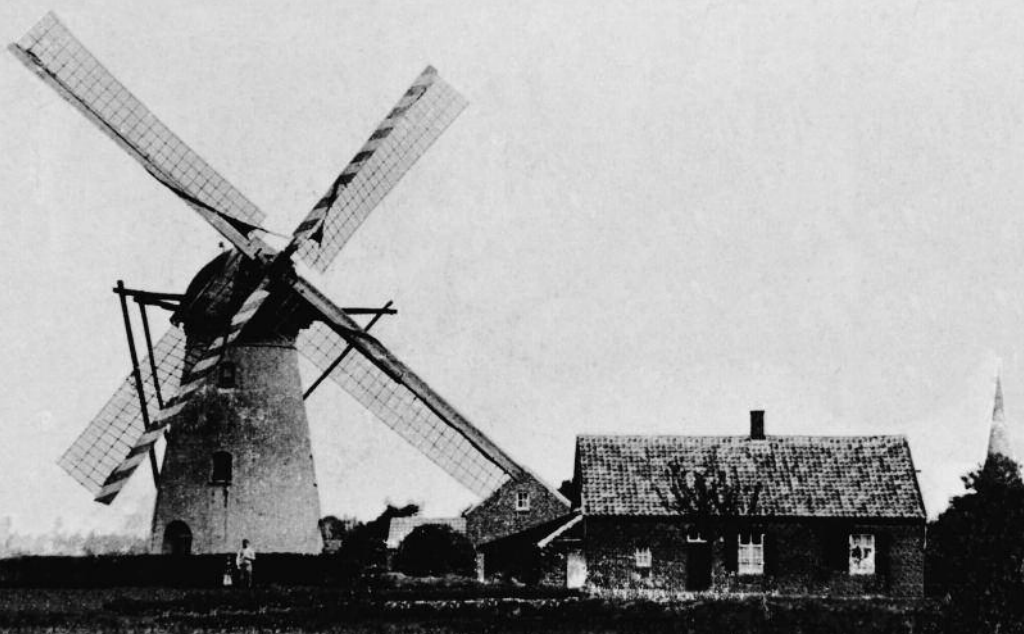
Doorsnedetekening van de molen van Kaulille. De draagbalk is overduidelijk een oude molenas (tekening Nico Jurgens).

Bouw

Ook Kaulille heeft een watermolen gehad, die draaide op de Warmbeek. Die was al vóór de negentiende eeuw verdwenen. Pas in 1891 kreeg het dorp weer een molen; een windmolen deze keer, die opgericht was door Adriaan Mulders-Hamer. Blijkbaar was deze man, die in Moergestel geboren was, nogal reislustig, want waarschijnlijk was hij het ook die vanaf 1868 eigenaar was van de

molen op de Rijt in Luyksgestel, en vermoedelijk was hij ook enige tijd huurder in Lommel. Zijn vrouw kwam uit Doesburg, twee van zijn kinderen waren in Geertruidenberg geboren en hij was via Egmond-Binnen naar Kaulille gekomen. In 1900 vertrok hij naar Nieuw-Roden. Vanaf dat jaar werd de molen bemalen door Henri Sevens, daarna door diens zoon Gerard.

Met de zojuist geschetste economische mogelijkheden zal het begrijpelijk zijn dat

Oude ansichtkaart waarop de molen nog met houten as staat (waarschijnlijk dezelfde die nog die functie heeft, maar nu voorzien van een ijzeren askop) en waar de romp al gepleisterd was. Deze ansicht zal vermoedelijk van omstreeks 1910 dateren.

de bouwheer koos voor een kleine bakstenen grondzeiler. Volgens de overlevering heeft Mulders grote armoede geleden, maar de molenaars Sevens hebben er een redelijk bestaan gevonden.

Constructie

Om de bouwkosten laag te houden, is zoveel mogelijk tweedehands materiaal verwerkt, en is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van plaatselijk beschikbaar hout. Zoals in veel Limburgse molens is eiken hoofdzakelijk toegepast voor zwaar belaste delen en is voor andere onderdelen veelvuldig gebruik gemaakt van weinig duurzame houtsoorten zoals beuk en populier. De kap heeft oorspronkelijk gedraaid op neuten, en werd niet door een kuip gecentreerd, maar inwendig door de kruivloer, vermoedelijk met rollen aan de voeghouten. De restauratie van zulke molens stelt

De pogingen om de pleisterlaag te verwijderen ging met ernstige beschadigingen van de zeer zachte ijsselsteen gepaard.

Molendeur op het zuiden in 1988. De molen heeft deuren in drie richtingen. Niet alleen het kleurverschil maakt het verschil tussen de rode baksteen en de ijsselsteen duidelijk, maar ook het formaat. De ijsselsteen is namelijk een zeer kleine baksteensoort, circa 15 x 7 x 4 cm.

buitengewoon hoge eisen aan het ontwerp. Een aardrijkskundeboek kan leren dat de bodem schraal is en een geschiedenisboek kan leren over de vele veldslagen die niet door, maar wel over de Kempische bevolking zijn uitgevocht.

ten, maar welke consequenties dat had voor de bevolking is nauwelijks via boeken over te brengen. Het zijn de materiële getuigenissen die de mogelijkheid bieden om ons iets te realiseren van de noeste arbeid, de hoop en verwachting van onze voorouders. Die voorouders kunnen ons niets meer vertellen, de bouwwerken die ze achterlieten wel. Daarin ligt de enige legitimatie van monumentenbehoud. De charme van het soort monumenten als de molen van Caulille is dat ze tonen hoe vroegere generaties erin slaagden om met weinig middelen, maar met inventiviteit en doorzettingsvermogen in hun bestaan te voorzien. Sappelen en tevreden zijn; kom daar eens om anno 2006!

Eerlijke restauratie

Restaureren bestaat voor een aanzienlijk deel uit de kunst om van het monument af te blijven. Met de tegenwoordige financiële middelen, de materialen en werkwijzen is de soberheid in minder dan

geen tijd spoorloos en onherroepelijk verdwenen. Tegelijk is 'afblijven' een onmogelijke opgave. Juist het toepassen van weinig duurzame bouwmaterialen is de oorzaak van relatief snel voortschrijdend verval. Tweedehands onderdelen hadden er al een leven opzitten toen ze opnieuw werden toegepast. De alleszins begrijpelijke wens van de betalende overheid en de opdrachtgever om de duurzaamheid van het monument zo groot mogelijk te maken, is precies tegenovergesteld aan het uitgangspunt dat bij de restauratie gekozen moet worden om aan het primaire doel, dat van getuigenis, te kunnen voldoen. Los daarvan zijn sommige bouwmaterialen eenvoudig niet meer verkrijgbaar en mogen zelfs niet meer vervaardigd worden, zoals teerpapier. Akkoord, visueel lijkt epdm bij slecht weer gezien van een grote afstand wel wat op teerpapier - de eerste concessie. Als je niet uitkijkt worden beuken en populieren vervangen door eiken en grenen, en eiken en grenen worden vervangen door bilinga en azobé. Je moet praten als Brugman om verveloos te houden wat in

De molen van Kaulille na restauratie, gezien vanuit het zuidoosten. De molen is sinds mensenheugenis gepleisterd. Bij de restauratie werd het herstelde pleisterwerk in een natuurlijke kleur geschilderd met silicaatverf. Het verschil tussen de rode baksteen aan de basis en de gele ijsselsteen hogerop is duidelijk zichtbaar.

het verleden nooit verf gezien heeft. In plaats van waardering voor de inventiviteit van onze voorouders, voelen veel opdrachtgevers juist gêne voor datgene

wat zij als 'armoede' ervaren - net alsof het hun schuld is dat de bodem niet meer vrucht droeg. Wij, Wim van Hoof als restauratiearchitect

Blijkbaar waren de tanden in de onderlinge houtverbindingen van de kruisarmen wat krap uitgevoerd, en waren de (beuken!) kruisarmen in de vernieling gedraaid of gewigd. Stutten tussen de kruisarmen en plooiën is alles behalve ideaal, maar wel het goedkoopste lapmiddel. Er zijn nu eiken kruisramen gemaakt. Het wiel was gemaakt voor een grotere molen met een dikkere as. Daarom was het nodig extra vulhout tussen de wiggen en de as te leggen, met gevolg dat het wiel zich los kon werken. Vandaar de stalen beugels. De stutten en de beugels zijn er nu niet meer. Mogelijk zijn de vulstukken nu aan de as gelijmd. Technisch is dat natuurlijk een prima oplossing, maar zo verliest de molen wel van zijn verhaal. Het is heel waarschijnlijk dat de draagbalk, de gewezen as bij dit tweedehands aswiel hoort. Volgens Kees uit Leende kwam het bovenwiel in de molen van Kaulille uit de Nootgedacht in Budel-Meemortel. Die zou in 1891 een nieuw aswiel en mogelijk ook een (ijzeren as) 'uit Dordrecht' (met rondsel of bonkelaar) gekregen hebben. De maten van de draagbalk, ex-as in Kaulille passen goed in de Nootgedacht (ook de positie van het vierkante deel voor de wiggen van het aswiel).

De molen heeft een vlucht van 23,90 m en sinds 1993 twee Derckxroeden (no. 746 en 747). Voordien bezat de molen geklonken roeden. De buitenroede was in 1932 geleverd door Verhaeghe-Decuyper uit Ruddervoorde, nummer 1174. De binnenroede had het model van een Knesselareroede.

en Nico Jurgens als bouwhistoricus, hebben ons best gedaan om van de molen af te blijven. Waar ingrepen noodzakelijk en onvermijdelijk waren, hebben we gepoogd die zo klein mogelijk te houden, en onderdelen 'in stijl' uit te voeren.

IJsselsteen

Liefst hadden we aan het metsel- en pleisterwerk alleen kleine reparaties uitgevoerd. Het onderste deel van de romp, tot ongeveer anderhalve meter boven het maaiveld, is opgetrokken van rode baksteen van goede kwaliteit. Daarboven zijn tweedehands IJsselsteentjes toegepast. Die zijn wel erg ver van huis geraakt; de steenbakkerijen van Boom bevinden zich op veel kortere afstand van Kaulille dan die langs de Hollandse IJssel. De bouwheer zal in zijn vaderland beter thuis zijn geweest dan in België, en dat maakt het ook onmogelijk om te herleiden waar deze steentjes eerder dienst hebben gedaan. Kennelijk niet in een molen, want er is geen enkel tweedehands molenonderdeel met Hollandse herkomst. Vrijwel

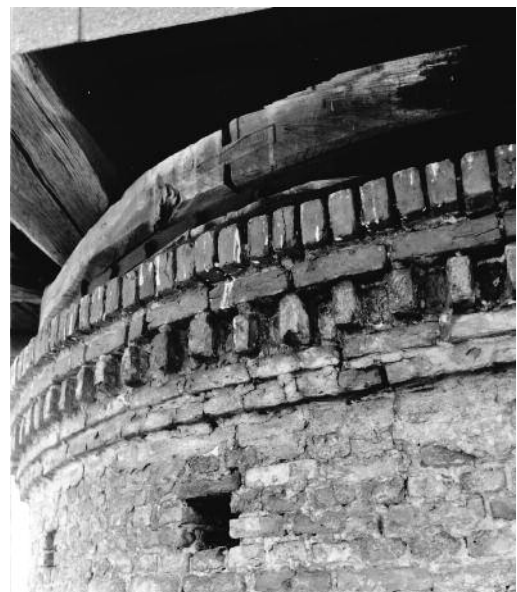
zeker is deze molen het enige bouwwerk in Limburg, en wellicht in heel België, waar IJsselsteentjes zijn toegepast. Het zijn vrij poreuze steentjes uit het pre-industriële tijdperk. De regenzijde van de romp is al lang geleden gepleisterd met een keiharde cementpleister. De harde pleister en de zachte bakstenen vormen een combinatie die vraagt om moeilijkheden. Maar omdat te voorzien was dat het verwijderen van de pleister zou leiden tot buitenproportionele schade aan de hele molen, hebben wij voorgesteld de pleister alleen te repareren waar die was losgevroren. Het losvriezen veroorzaakt óók schade, maar die is veel kleiner dan de schade die ontstaat door het verwijderen van de pleister. Op verzoek van Monumenten en Landchappen is toch een poging gedaan de pleister te verwijderen, maar daar moest vanwege het noodzakelijke geweld al snel van afgezien worden. Na herstel is de pleister afgewerkt met minerale verf in een kleur die overeenkomt met nieuwe mortel. Dit werk en het opnieuw voegen van het ongepleisterde deel van de romp werden uitgevoerd door de hierin gespecialiseerde aannemer Conings uit Maasmechelen.

Draagbalk

Van het interieur kon veel behouden blijven. Zelfs een bijzonder stuk, wij zouden nu zelfs zeggen: een sierstuk, namelijk de draagbalk die gemaakt werd van een houten bovenas en die aan de zuidwestzijde totaal weggerot was, is behouden. Het herstel van het molenwerk en de kap werden uitgevoerd door molenmaker Adriaens.

Wij menen dat wij er binnen de eisen van de opdrachtgever en de beperkingen die het materiaal stelde vrij goed in geslaagd zijn het karakter van de molen te behouden. De beide aannemers hebben zich zorgvuldig van hun taak gekweten.

De molen en het naastgelegen molenhuis worden beheerd door de Heemkundige Kring Kaulille. In 1991 wijdde de kring een nummer van haar tijdschrift aan de molen. Daarin komt ondermeer de familie Sevens aan het woord, die vertelt over het leven in en om de molen gedurende de eerste helft van de twintigste eeuw. Gerard Sevens heeft het tijdelijke ook al lang geleden voor het eeuwige verwisseld. Molen en molenhuis staan er nog om zijn verhaal te ondersteunen.

Uitkraging van het metselwerk aan de bovenzijde van de romp in 1988.

Steenrondsel met naam van de molenmaker.

Inhoudsopgave 2006, negende jaargang

MOLEN Wereld

Paginatabel											
Nummer	1	2	3	4	5	6	7/8	9	10	11	12
Pagina	1	37	77	117	157	197	233	281	321	361	401

Activiteiten

Jaarvergadering van De Hollandsche Molen *J.S. Bakker* 183

Bedrijf en techniek

De oliemolen *De gezamenlijke olieslagers/JSB* 252

Behoud

BRIM 148

't Betere Werk

Met en zonder streep 10

Potroede molen Vervoornepolder Werkendam *E.G.M. Esselink* 14

Vrijwillige molenaars Elst treden terug 51

Foto Dijkmolen 90

Molens Rijnwoude 205

Start bouw molen Soest 246

Na het ongeval (Walderveen) 246

Nogmaals de molen van Walderveen *Frans Rutten* 297

Vonnis over molenstomp Draaibrug geveld *I. Herman* 389

Weg weg 389

Roeden Widde Meuln 418

Twaalfjarige bruidegom? 418

De Lakermolens in Rijnland nu door een technisch bril *J.S. Bakker* 426

Diversen

Bijlage met foto's van Zaanse molens 51

Inhoudsopgave negende jaargang 411

Postzegels met wind- en watermolens 67

nu op CD-ROM *Bernhard Fritsche*

Forum

Op weg naar een aangepaste opleiding? (3) *D.J. Kleinjan* 25

Vijftien jaar bij molen De Zwaan in Voorst *Vleming, Hajo* 52

Op weg naar een aangepaste opleiding? (4) *Bart Slooten* 99

Bolwerksmolen te Deventer verminkt *Erik Tijman* 146

Oliemolenummer *Ronald de Heer* 297

Geschiedenis

Het drama bij de watermolen *Cor in 't Veld* 20

Tjasker in Aalten? *Martie te Brake* 68

Het ongeluk (molen Walderveen) 226

De bouw van korenmolen De Korenbloem *Jan Both* 390

in Sommelsdijk

Grensmolens

Hoognodige restauratie Grobbendonkse molen blijft uit 414

Kaulille Klaar *Wim van Hoof / Nico Jurgens* 435

Molen van Oosterloo met sloop bedreigd 338

Molen van Doel moet blijven 377

De Grote Napoleon van Hamme wacht op restauratie 338

De Oude Molen van Mater weer in gebruik genomen 339

Witte Molen van Sint-Niklaas niet langer verdekkerd 145

Restauratie Oostmolen Gistel begonnen 414

Van Kerrebroeckmolen in Jabbeke bedreigd 415

Demontage molen Klemskerke 229

Rosmolen uit Hoogstade herbouwd in Meulebeke 89

Couchezmolen in Zarren hersteld 229

Jaarvergadering Vereinigung zur Erhaltung von Wind- und 10

Wassermühlen in Niedersachsen und Bremen 89

Twaalf Duitse vrijwillige molenaars geslaagd 415

Herstel standerdmolen Dornum voorsnog twijfelachtig 378

Storm zorgt voor vertraging in Greetsiel 145

Restauratie Westmolen Greetsiel op gang 169

Kap geplaatst op de Westmolen van Greetsiel 317

Plaatselijk CDU luidt noodklok voor molen Hage 89

Heimat- und Kulturverein Hage wil molen redden 145

Nieuwe wieken voor de molen van Hage grond 378

Restauratie Hühener Mühle 11

Restauratie Hühener Mühle 251

Molen Leezdorf opgeknapt 145

Gift voor molen Leezdorf 169

Heimatverein Leezdorf viert 25-jarig bestaan 317

Molen Nesse op TV 229

Nieuwe balie voor Westgaster Mühle Norden 169

Nieuwe balie voor Westgaster Mühle Norden 317

Jubileum in Spetzerfehn 89

Hoop voor molen Uttum 317

Nieuwe wieken voor de molens van Wiegboldsbur en Greetsiel 50

Nieuwe roeden molen Wiegboldsbur gestoken 169

Herstel Siuts-Mühle Wittmund snel op gang 50

Eind goed al goed Wittmund 378

Draaipremie voor molens in Sleeswijk-Holstein en Hamburg 50

Molen Brodau afgebrand 50

Mens en molen

In memoriam Jan Adriaens 88

De Bloem in Amsterdam: 75 jaar molen 68

van Schuurman *H.R. Schuurman* 110

Herinneringen aan Adriaan de Regt

Alex van der Perk 172

Molenmakers in Warmond *André van Noort* 218

Stormachtige herinneringen aan Flakkee *Peter Mans* 395

Molensactueel

In Memoriam Ko Faber	235	Bij het overlijden van Jan Kelderman	403
In Memoriam Ing. P.W.E.A. van Bussel	283	Herbouw Molen Massier Nieuwleusen van start	120
Molenzeeën als bijzondere blikvangers	296	Officiële start restauratie molen Massier te Nieuwleusen	196
Instandhoudingsregeling BRIM definitief ingevoerd	79	Herstel Noetseler molenromp Nijverdal afgerond	81
Prins Friso onthult gevelsteen ter nagedachtenis aan zijn vader	195	Molenrestant Noetsele officieel geopend	365
Koninklijke onderscheidingen	195	Overeenstemming herontwikkeling terrein rond Molen van Oude Hengel	288
Koninklijke onderscheidingen	363	Start fase 2 restauratie molen Slagharen	365
Inbrekersgilde heeft geen respect voor erfgoed	373	Wissink's Møl staat weer vrij in de wind	41
Overdracht Groninger molens zit vooralsnog vast	119	Bouwplan De Aloë brengt De Passiebloem te Zwolle niet in gevaar	41
Noodklok luidt voor De Hoop in Haren	323	Molendag en molenwerk aan De Passiebloem in Zwolle	325
Snel begin eerste restauratiefase van De Hoop te Haren	405	Nieuwe subsidieverordening moet Gelderse Molenverordening vervangen	3
Restauratie van Entrepise te Kolham dichterbij	323	Gelderse molens in de rouw	235
Gemeentesubsidie theeschenkerij Mensingeweer	79	Molendag Tielerwaard 11 november 2006	366
In memoriam R. Lemminga	403	Winterse taferelen te Lintelo en Bredevoort	4
Arbo veiligheid certificaat voor gemeente Haren	159	Gemeente Aalten komt molens tegemoet en heroverweegt eigendom	120
Uiterlijk Widae Meuln weer helemaal compleet	364	Levensader van De Middelste Molen te Loenen afgesneden	406
Plaatsing nieuwe roeden Goliath te Uithuizermeeden	119	Toch subsidie voor restauratie Sint Martinus te Didam	406
Nieuwe stichting voor de Goliath in Uithuizermeeden	237	Reguliere onderhoudswerkzaamheden aan Doetinchemse molens	325
Verhoging molen Edens in Winschoten begonnen	195	Plannen voor herstel Dreumelse korenmolen	326
Molen Edens te Winschoten de lucht in	324	Restauratie van de Conordia in Ede nu nabij	288
Opvijzelen molen Edens te Winschoten afgerond	405	Restauratie Concordia Ede eindelijk van start	325
Twintig Friese poldermolens als reservegemaal	79	Weer problemen met metselwerk bij de Mallumsche Molen	366
Langs Friese molens op de Friese Molenaarsdag 2006	80	Eindelijk hoop voor De Hoop in Elspeet	326
Avondexcursies Gild Fryske Mounders 2006	159	Aanzienlijke subsidies in verschiet De Koe te Ermelo	81
Twintig Friese poldermolens als noodbemaling Wetterskip Fryslân	159	Forse financiële injecties voor wederopbouw De Koe te Ermelo	120
Exameneisen Gild Fryske Mounders 2006	204	Definitieve overdracht De Koe en uitstel toezegging financiën	161
Geld voor onderhoud en reconstructie molens	284	Werkzaamheden rietdek De Hoop Garderen afgerond	238
Oude restauratieplannen Friesland ten uitvoer gebracht	364	Jaarverslag 2005 De Ster te Geesteren	161
Twaalf diploma's Gild Fryske Mounders	405	Kap De Hoop Maurik van riet voorzien	196
Oude schuld ingelost voor molen De Blesse	196	Herstel van De Hoop te Giesbeek brengt eigenaar in vervoering	121
Herbouw windmotor te Goïngarijp	160	Voltooiing restauratie De Hoop te Giesbeek	238
Spinnenkop De Bird te Grouw in bedrijf gesteld	3	De Hoop alias De Beijenkorf te Maurik voorzien van kap	238
Nieuwe stichting zet zich in voor Amerikanen in Leeuwarden	405	Maasmolen Nederasselt staat er weer stralend bij	366
Molen Makkinga kaalgezet na afwaaien delen gevluht	39	Nijkerker molensoap loopt ten einde	5
Vervroegd herstel windmotor De Veenhoop	119	Oostermolen te Nijkerk wellicht op andere plaats verder	82
Restauratie Victor te Wansverd nadert voltooiing	39	Nijkerker Oostermolen toch nog niet ten dode opgeschreven?	121
Veranderingen in Drents cultuurbeleid raakt ook molens	80	Raadvragen over plan Oosterpoort Nijkerk	366
Molen van Makkum in Beilen heeft nieuwe eigenaars	39	Daams' Molen opnieuw inzet biotoopconflict	82
Erepenning voor Meint Noordhoek	237	Tweestrijd rond verhoging Daams' Molen te Vaassen	121
Restauratieplan De Eendracht Gieterveen gereed	324	Ingebruikneming De Stoom in Veessen	42
Ongedierde in Drentse molen een halt toegeroepen (Meppel, De Weert)	40	Stichting Korenmolen Voorst op zoek naar financiën	285
Bovenas De Sterrenberg Nijeveen versterkt	4	Kap gelicht van De Hoop te Vorden	5
Reconstructie haven bij molen Roderwolde	40	Kap De Hoop te Vorden weer op zijn plaats	288
Feest ter afsluiting van restauratie Zeldenrust te Zuidborge	160	Molen Vragender weer in de rouw	284
Start uitbreiding molenmuseum De Wachter	41	Wadenoijse poldermolen laat niet met zich slepen	407
Overijsselse PIP-plannen in stijl ingediend	160	Heringebruikname Walderveense molen te Ede	197
Molenstichting Lattrop-Tilligte verkeert in jubileumjaar in slecht weer	196	Wapenveldse biotoopkwesitie nog niet opgelost	238
Stichting De Aner Molen verwerft smederij	237	Biotoopverbeteringen Nooit Gedacht te Warnsveld	162
Herstel voeghoutenkruiswerk Aner Molen	364	Biotooppluim uitgereikt aan de Gemeente Zutphen	407
Noordmolen te Azelo in bedrijf gesteld	285	Een Hollandse tegenhanger van Don Quichot	235
Wikken en wegen rond nieuwbouw in Dalſen	237	Restauratie in zicht voor molen Bataaf in Winterswijk	239
Restauratie Bolwerksmolen vordert	80	Ondertekening convenant Maallust te Amerongen	42
Kapot lager vertraagt restauratie Bolwerksmolen	325	Vrijstellingsprocedure gestart terrein Maallust te Amerongen	288
Aanpassing waterhuishouding Den Haller te Diepenheim	4	Startsein bouwplannen terrein Maallust te Amerongen	326
Overdracht complex Den Haller nagenoeg afgerond	41	Molenorganisaties tegenover elkaar in Amerongen	366
Verkoopconstructie complex Den Haller te Diepenheim bezegeld	160	Locaties voor Kortrijkse molen te Breukelen onderzocht	327
Verzakking stoomgemaal Mastenbroek zet door	81	Korenmolen Elst (U) in ere hersteld	5
Alternatief herstel fundering stoomgemaal Genemuiden	285	Restauratie De Hoop te Loenen in volle gang	6
Plein rond De Zwaluw te Hasselt gerealiseerd	237	Fundering van de Hollandsche Molen opgegraven <i>E.G.M. Esselink</i>	12
De sterren staan voorlopig nog gunstig voor de sterrenwacht in de molen van Hellendoorn	285	Bovenhuis op ondertoren Nieuwegein geplaatst	286
Herstel Molen van Fakkert te Hoonhorst flinke stap dichterbij	161	Feestelijke opening molen Oudegein te Nieuwegein	327
Werkzaamheden aan De Wicher te Kalenberg afgerond	364	Restauratie Garstenmolen in volle gang	405
Nieuwbouwproject van start nabij d'Olde Zwarver te Kampen	161	Start herbouw De Windhond op de Soester Eng	122

Officiële start herbouw De Windhond te Soest	197	Veel werk aan Kinderdijkse molenwinkel	289
Gedenkteken bij voormalige molen Kranenburg te Utrecht	368	Onderhoudswerk aan de molens van de Kinderdijk	409
Onderhoudsbeurt voor De Nieuwe Molen te Veenendaal	122	Bij het overlijden van Gerrit Hoek	404
Hoekermolen bijna gereed	82	Kalkmolen te Leiderdorp tijdelijk afwezig	84
Hoekermolen te Vreeland in gebruik gesteld	328	Molen Zemelpolder geen rijksmonument door ambtelijke misser	164
Opnieuw onderhoud aan de Veenmolen te Wilnis	6	Vrijwillig molenaar Ab Raaphorst overleden	284
Vierde Molenweekend Noord-Holland-zuid op 7 en 8 oktober 2006	330	Rijkssubsidie voor de molen van De Regt in Nieuw-Lekkerland	290
Nog geen beslissing over de verplaatsing van De Otter	42	Gaat Dekkermolentje De Otter voor?	290
Paltrokmolen De Otter geen onroerend goed?	162	Molens gemeente Rijnwoude naar stichting	163
De Otter in de rouw in afwachting van hoger beroep	328	Veendermolen pakt tijdelijk oude taak weer op	164
De Haan te Sijbekarspel wordt 'herbouwd'	122	Jubileumjaar Stichting De Schiedamse Molens	85
Wandelen langs Geestmerambacht D weer toegestaan	83	Schiedamse molens op tweede plaats in cultuurvisie?	85
Een nieuwe staartbalk voor korenmolen De Hoop te Den Oever	197	De 'CoBrA -zeilen' weer op de Schiedamse molens	369
Amerikaan blijft toch in Hauwert en wordt gerestaureerd	42	Kap en gevluht op De Nolet in Schiedam	124
Plannen voor de bouw van een zaagmolen te Heemskerk	83	Nieuwe tentoonstelling in museummolen De Nieuwe Palmboom	241
Nieuw Leven van de Wogmeer maait roede af	289	Restauratie molen Sint Anthony polder van start	291
Jubileum en wisseling van de wacht molen Hoofddorp	239	Protestactie tegen hoogbouw Spijkenisser molen	241
Biotoop Sluismolen te Koedijk aanzienlijk verbeterd	6	Fundering ondermolen Oud- en Nieuw-Wateringseveld vernietigd	408
Locatie nieuwbouwmolen Kolhorn ter discussie	162	Verplaatsing Meerburgermolen opnieuw vast	292
De Herder te Medemblik in de rouw	329	Restauratie Molen De Arend Zuidland afgerond	292
Broers Keijzer kwart eeuw molenaar op Texel	240	Thoolse molenrestauraties op gang	164
Symposium Schermer	198	Thools molenlief en -leed	292
Officiële afronding project droogmakerij Schermer	329	Vier Tholense molenrestauraties op handen?	370
Zaagmolenstreek Noord-Holland in wording?	289	Onafhankelijk onderzoek toestand metselwerk Cadzand	85
Gemeente Uitgeest zoekt opening in Dorregeester kwestie	368	Nieuwe koningsspil Oude Molen te Colijnsplaat	409
Molenzorg in Noord-Holland <i>Bart Slooten</i>	24	Laatste dagen molenstomp in het Zeeuwse Draaibrug zijn geteld?	331
Expositie 'Van graan tot brood' te Wervershoof	198	De Vijf Gebroeders te Heinkenszand mag weer gezien worden	86
Opbouw van Het Jonge Schaap in beeld	367	Restauratie Windlust Hoek op komst?	7
Groen licht voor woningbouw bij De Held Jozua te Zaandam	289	Molen Kloetinge onder andere vlag	241
Verplaatsing en restauratie De Hoop in 't Zand in voorbereiding	163	Vorderingen De Korenbloem te Kortgene	198
Provincie Zuid-Holland start Deltaplan molens	330	De Korenbloem te Kortgene uit het dal	370
Jarige Simav organiseert een fotowedstrijd voor jong en oud(er)	43	Oprichting Vrienden van Molen Vogelzicht te Kuitaart	242
Simav pakt uit met diverse jubileumactiviteiten	123	Molenaar Jan de Visser overleden	284
Kunstwedstrijd en expositie jubilerende Simav	123	Actie tegen kaalslag Middelburgse bolwerken	7
Vijftig jaar vechten voor molens in de		Snoeien in snoeiplannen Middelburgse bolwerken	45
Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden <i>Kees Bakker</i>	131	Gemeente Borsele maakt aankoop molen Ovezande mogelijk	7
Ansichtkaarten van de 24 molens van de Simav	198	Afschaffing restauratiesubsidie nekt redding molen Ovezande	369
Regionale Molendag van de SIMAV op 21 oktober 2006	356	Bezwaren molen Serooskerke N57 deels gegrond verklaard	242
Regionale Gemalenstichting Alblasserwaard en		Molenstichting Noord-Brabant terug naar de basis	86
Vijfheerenlanden timmert aan de weg	44	Bestuur Molenstichting Noord-Brabant treedt af	199
Expositie Molenrijkdom in de Alblasserwaard c.a. geopend	408	Expositie molens in Noordbrabants Museum	409
SIMAV-molendag groot succes	416	Tellers retour naar Brabantse molens	410
Restauraties Hoeksche Waard mogelijk door subsidies provincie	198	Molenstichting Land van Heusden en Altena vraagt dringend steun	125
Negende Rijnlandse molendag op 22 oktober	290	Peelandse Molendag 2006 in groter werkgebied	292
Dertiende Westlandse Molendag op 24 juni 2006	123	Aalstermolen terug bij en op weg naar af?	293
Weer herstel aan de Eendracht	368	Handtekeningen voor behoud Zandwijkse Molen te Uppel	165
Aad Schouten 25 jaar op de Wingerdse Molen	199	Nieuwe kansen voor De Zandwijkse Molen	372
Begin van herstel voor De Arkduif te Bodegraven	408	Jubileum standerdmolen Asten uitbundig gevierd	331
Molen De Roos te Delft kan op huidige plek blijven staan	44	Completering molen Best in beeld bij herinrichting centrum	370
Maalmarathon Kyck over den Dyck te Dordrecht	163	Besluiteloosheid troef rond standerdmolen Boekel	370
Conservering molen van Goidschaloord begonnen	289	Gemeente Boekel ontspoord?	409
Startsein conservering molen Goidschaloord	330	Opnieuw ophef rond biotoop Bredase molen	8
Archeologen graven in Gouda restanten standerdmolen op	44	Opnieuw hoop voor De Hoop te Beers	242
Verkoop 't Vliegend Hert te 's-Gravendeel	199	Stichting De Kilsdonkse Molen verwerft snel financiën	293
Weer biotoopproblemen rond Haastrechtse Molen	124	Evert Smit biotoopprijs 2005 voor Houthandel Holten te Deurne	46
Proefopgraving bij Mallemolen in Gouda	83	Reconstructie zaaggedeelte Holten's Molen te Deurne gestart	165
Babbersmolen opengesteld voor bezoekers	240	Toekenning subsidie St. Antonius te Eerde	293
Plaatsing weidemolentje nabij Westermolen te Langerak	46	Nieuwe kans voor uniek Brabants monument	371
Bijzondere expositie De Salamander te Leidschendam	163	Liberty Park en Museumpark Bevrijdende Vleugels steunen	
Lintje voor Giel de Graaf	236	de Sint Antonius molen	410
Bij het overlijden van Riet Vellekoop	235	Restauratie windmotor Genderen hangt af van gemeente	293
Roeden gehaald uit De Drie Lelies te Maasland	369	Hercules Metallicus zal uit Genderense as verrijzen	372
Diverse herstelwerkzaamheden aan molencomplex Kinderdijk	44	Geld gezocht voor afrondend herstel Sancto Antonio te Halsteren	332
Vernieuwing aanlegsteiger bij molencomplex Kinderdijk	84	Graanmaalderij Halsteren voor de laatste maal geopend	86
Moderne informatietechnologie voor werelderfgoed Kinderdijk	124	St. Victor weer in de oude kleuren	294

Vervanging roeden Huijbergen onzeker?	200	Molens Rijnland	
Johanna te Huijbergen middelpunt herstructureringslocatie	411	Kleinoden	95
Johanna te Huijbergen voorzien van nieuwe roeden	411	't Poeltje (Het wonder van Warmond)	209
Komt de molen van Keldonk terug? <i>Nico Jurgens</i>	126	De Veendermolen, als vanouds <i>Pieter den Haan</i>	299
Zwartenbergse Molen verliest tijdelijk zijn kleur	372	Regen, wind en... watermolens	300
Staat van De Deen te Luuykgestel wordt onderzocht	242	De Weijpoortse molen met klokgaaf moleninterieur	421
Elderse Molen te Mierlo 'gesaneerd'	332	Nieuwe Roede voor De Hoop doet Leven	423
Nog een Brabantse standerdmolen aan de wandel	411		
Touwtrekken om verhuur De Assumburg voortgezet	200	Papiermolen	
Herstel noodzakelijk molen van Nispen	242	Zaanse molens ver van huis en haard <i>J.S. Bakker</i>	32
De Korenaar in Oirschot draait weer	200	De Molens van Almelo <i>J.S. Bakker</i>	72
Oude afbeelding biedt opening restauratie Opwettense watermolen	8	Molen en molenaar in familienamen <i>J.S. Bakker</i>	73
Reconstructie molenaarspakhuis Princenhage van start gegaan	333	Fotoboek molens Alblasserwaard en Vijfheerenlanden	88
Herstel voor De Negen Gebroeders te Prinsenbeek?	87	Nieuwe publicatie over Molen De Hoop in Bavel	99
Herstel metselwerk Negen Gebroeders te Prinsenbeek	332	Utrechtse Molens uit de kunst <i>J.S. Bakker</i>	247
De Twee Gebroeders Roosendaal wordt hersteld	372	Molenstichting Noord-Brabant: een teken aan de wand? <i>J.S. Bakker</i>	375
Schijndelse molens in het nieuws	87	Molenkaart Rijnland	405
Eigenaar Catharina dient claim in	201		
Bouw ontvangstruimte Spoordonkse watermolen	372	Portret	
Standerdmolen Sprang-Capelle kan er weer jaren tegen	127	Recht aan De Regt (4) <i>J.S. Bakker</i>	26
Volmolen te Waalre verworpen van ruïne tot volwaardig energiecentrum	46	Delflands water: spuien, malen en bergen <i>J.S. Bakker</i>	54
Vervoornemolen heeft een nieuwe roed! <i>Theo de Rooij</i>	14	De Bloem, Amsterdams bloei weerspiegelt in een molen	
Opening molenwinkel Woudrichem	201	<i>mr. J.H. van den Hoek Ostende</i>	100
Molen Fleur te Zevenbergen verkocht	294	Niet de Zaankant maar Amstelland als bakermat molen	
Akkermolen te Zundert weer compleet	127	Wervershoof <i>A.N. Peerebom</i>	134
In Memoriam J. Ficq	47	De molens van de Binnendijksche Buitenveldersche	
Gedenkteken voor Molen van Baarlo	201	polder <i>J.S. Bakker</i>	140
Herstel sluis watermolen Baarlo	373	De Lakermolen in Warmond als bijzonder experiment	
Plannen De Nieuwe Molen Rothem gedeeltelijk afgekeurd	47	<i>André van Noort</i>	304
Werkzaamheden Fransche Molen Valkenburg voorlopig hervat	8	Belt-bijzonder <i>J.S. Bakker</i>	340
Verbouwing Franse Molen met vallen en opstaan	294	De Batuwse molen <i>Lydia Blom</i>	346
Inventarisatie restauratiebehoefte molens Weert	9	Van Amsterdamse Stamper tot Weesper Haan	
Molenmakerf Adriaens wil Weerter molens verwerven	243	<i>mr. J.H. van den Hoek Ostende</i>	382
Duizendste molenroede vervaardigd	202		
Internationaal molencongres in 2007 te gast in Nederland	9	Taal en cultuur	
Bekendmaking I.J. de Kramer-prijs 2006	127	Geleerde taal voor gewone mensen <i>W. Willemse</i>	355
Bekendmaking I.J. de Kramer-prijs 2006	334		
Nieuwe ansichtkaart	165	Van rompen en stompen	
Expositie Van molens en mensen	165	Nog toekomst voor De Korenaar in Ooltgensplaat (120)	179
Indiening 70 PIP-plannen bij Monumentenzorg	165	Molenbehoud in Groningen: een spookbeeld? (117) <i>J.S. Bakker</i>	350
Rijkssubsidie voor wegwerken restauratieachterstand	166		
Nieuwe molenkaarten Van der Drift	334	Zoeker	
Nieuwe molenkaarten Van Steenbergen	243	Korenmolen te Elmendorf (D)	34
Nieuwe molenkaart Van Steenbergen	334	Molens aan de Boezem bij Rotterdam	72
Nieuwe molenkaarten Van Steenbergen	412	Haensmole te Grouw	90
Nieuwe ansichtkaarten Peellandse Molenstichting	334	Korenmolen te Gröppenbühen	154
Deense ansichtkaarten J. van der Molen	373	Korenmolen De Vlijt te Diever	187
Themadag TIMS 2006 in teken van Oliemolens	332	Beltmolen Noord-Brabant	217
Inschrijving geopend voor TIMS Symposium 2007 in Nederland	334	Molen van de Purmer-8	277
		De molen van Enumatil honderd jaar na de brand	
Uit 't kijkgat		thuisgebracht <i>E.G.M. Esselink</i>	310
Duiventil	15	Molen van de Noorder Olingerpolder bij Tjamsweer	318
Op de kermis	72	Watermolen bij Schiedam	358
Wonden likken	90	Molen Hekelgem (Vlaams Brabant)	376
Martelen	152	Riviergezicht	419
Kerntaken	190		
Knuffelmolen	230		
Dictatuur	277		
Met de muziek mee	316		
De vrijwilliger	355		
Bedreigd	389		
Rijksmonument	413		

MOLENSTEEN- MAKERIJ

Voor de beste kunstmaalstenen
als ook blauwe basaltlava maal-
stenen.

Tevens zeer snel en vakkundig
scherpen van uw molenstenen
én maaltechnische adviezen.

Werkplaats: Rijksweg 146
6586 AB Plasmolen, Nederland
Telefoon: 024 - 696 36 54
Fax: 024 - 696 36 57

Privé: Hatertseveldweg 103
6531 ZD Nijmegen (NL)
Telefoon: 024 -378 69 28
GSM 06 53 66 76 86

Uw mooiste molenfoto ook in kleur op de
achterpagina van de Molenwereld? De
achterpagina reserveren wij voor lezers
die hun mooiste molenfoto's graag met
anderen willen delen. Inzending kan
zowel per post als per e-mail. In het laat-
ste geval is wel een voldoende hoge reso-
lutie vereist: minimaal 300 dpi. Inzending
kan geen plaatsing garanderen. Er zijn
per jaar immers maar elf mogelijkheden
en bovendien streeft de redactie naar
spreiding per regio en molentype. U kunt
uw foto ('s) insturen of mailen naar de
redactie van *Molenwereld*.

Doe mee! Win een abonnee!!

Als u een abonnee werft voor de *Molenwereld* dan doen wij ook wat voor u!
Iedere nieuwe abonnee, dat wil zeggen iemand die voor het eerst abonnee op de
Molenwereld wordt, levert de aanbinger een bonus op.

U kunt dan kiezen uit:

- * de poster **Molens bij Dordrecht** van een zeer bijzondere foto uit augustus 1866,
formaat 63 bij 29 cm, afgedrukt op zwaar papier en ongevouwen
toegezonden in een koker,
- * een **ringband met magiclips** voor het bewaren van tijdschriften, zoals
weergegeven in *Molenwereld* 2004-12,
- * Een premie van ~ 5,- te verrekenen met het abonnementsgeld over 2006.

De poster of de ringband wordt u zo snel mogelijk toegezonden nadat de
betaling van de nieuwe abonnee is ontvangen. Vanzelfsprekend geldt deze
aanbieding voor iedere abonnee die u aanbrengt.

BON

Ik geef als nieuwe abonnee op voor de *Molenwereld*:

Naam:.....voorl.:.....(m/v)

Adres:.....

Postcode:..... Plaats:.....

Als bonus ontvang ik:

- de poster *Molens bij Dordrecht, augustus 1866*.
- een ringband met magiclips voor het bewaren van tijdschriften.
- Een premie van € 5,- te verrekenen met het abonnementsgeld over 2006.
(Aankruisen hetgeen wordt gewenst)

Afzender

Naam:.....voorl.:.....

Adres:.....

Postcode:..... Plaats:.....

Deze Bon - of een kopie ervan - kan, desgewenst portvrij, ingestuurd worden aan:

Stichting MOLENWERELD
Antwoordnummer 12104
NL-2740 WD MOERKAPPELLE

MOLEN
Wereld

